

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СОЦІОЛОГІЯ

Методичні рекомендації до самостійного вивчення дисципліни
та виконання контрольних робіт для студентів заочної форми навчання
усіх напрямів підготовки

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
філософії та соціально-
гуманітарних дисциплін
протокол №7 від 13.03.2014 р.

Чернігів ЧНТУ 2014

Соціологія. Методичні рекомендації до самостійного вивчення дисципліни та виконання контрольних робіт для студентів заочної форми навчання усіх напрямів підготовки / Укладач: Легецька Л.О. – Чернігів: ЧНТУ. – 2014. – 68с.

Укладач: Легецька Лідія Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент

Відповідальний за випуск: Крук О. І., завідувач кафедри філософії та соціально - гуманітарних дисциплін, кандидат історичних наук, доцент

Рецензент: Каземирова Світлана Констянтинівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Чернігівського національного технологічного університету

ПЕРЕДМОВА

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціологія» є: формування системи знань про основні поняття соціології, історію її становлення у світі та в Україні, усвідомлення сутності соціального життя та соціальної структури суспільства, опанування методики сучасного соціологічного аналізу суспільних відносин.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: сутність, закономірності, випадковості соціальних відносин і процесів у суспільстві.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Соціологія» є:

- формування цілісного уявлення про специфіку, об'єкт і предмет соціологічного знання, історію зарубіжної та вітчизняної соціології, перспективи її дальшого розвитку;
- набуття навичок організації і проведення соціологічних досліджень та практичного ефективного використання їх результатів;
- формування загальної і соціологічної культури, соціологічного мислення майбутніх фахівців;
- розвиток потреби в здобутті наукових знань про явища суспільного життя.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- передумови виникнення соціології як науки;
- історію розвитку зарубіжної та вітчизняної науки;
- основні етапи становлення соціології;
- об'єкт та предмет науки;
- функції та роль соціології в житті суспільства;
- основні категорії соціології;
- структуру соціологічного знання;
- компоненти соціальної структури суспільства;
- види соціальних спільнот та форми соціальної взаємодії;
- сучасні наукові концепції дослідження спеціальних соціологічних теорій;
- основні напрямки підготовки та організації проведення соціологічних досліджень.

Вміти:

- працювати з соціально-політичною та публіцистичною літературою;
- робити власні висновки та готувати доповіді, реферати з питань соціальної проблематики;
- осмислювати особливості періоду, який переживає сучасне суспільство;
- давати оцінку діяльності соціальних інститутів та організацій;
- на основі детального аналізу адекватно реагувати на складні проблеми сучасного життя, вміти орієнтуватися в ньому;
- використовувати в професійній діяльності і в повсякденному житті основні теоретичні і практичні положення соціології, дані конкретно-соціологічних досліджень;

- складати програми соціального дослідження конкретних об'єктів, володіти навичками соціологічного аналізу інформації.

Вивчення дисципліни має велике значення для реалізації вимог кваліфікаційної характеристики фахівця. Дає можливість виробити навички організації і проведення конкретно-соціологічних досліджень; використовувати результати досліджень в діяльності трудових колективів, в соціальному управлінні та соціальному прогнозуванні.

Міждисциплінарні зв'язки: місце соціології в системі соціально-гуманітарних наук визначається насамперед тим, що вона включає загальну соціологічну теорію суспільства, яка може служити теорією та методологією всіх інших наук про суспільство.

Методи соціального виміру, розроблювані соціологією, використовуються всіма іншими соціально-гуманітарними науками. Соціологія тісно пов'язана з такими дисциплінами, як історія України, філософія, історія української культури, політологія, психологія, педагогіка, економічні, правові науки та ін. Виявити еволюцію суб'єктивно-об'єктивних зв'язків можливо лише спільними зусиллями цих наук. З'ясування закономірностей політичного, економічного життя, соціальної поведінки людей є ефективними за умови розгляду суспільства як цілісної соціальної системи.

У процесі дослідження системи «людина – техніка» соціологія вступає у певні взаємовідносини із технічними науками. Це стосується як окремих виробничих процесів, так і виробництва взагалі.

Існують певні особливості викладання дисципліни для інженерів, програмістів, економістів, менеджерів, що відображається в змісті тем.

Курс дисципліни складається з трьох змістових модулів:

Змістовий модуль I Сутність та історія соціологічної науки. Суспільство як соціальна система, його соціальна структура.

Змістовий модуль II Спеціальні та галузеві соціологічні теорії.

Змістовий модуль III Методологія та техніка соціологічних досліджень.

Важливе місце у вивченні курсу «Соціологія» студентами заочної форми навчання займає самостійна робота. Самостійна робота визначається навчальною і робочою програмою, забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення дисципліни: підручники, навчальні та методичні посібники, методичні вказівки, практикуми, наукова література, періодичні видання.

Самостійна робота студентів може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах, домашніх умовах. Самостійна робота у разі необхідності проводиться в присутності викладача, який надає відповідні консультації. Ця робота виконується відповідно до графіку консультацій, затвердженого кафедрою.

Самостійна робота студентів по дисципліні включає:

- вивчення відповідної літератури по питаннях, що виносяться на семінарські заняття і підготовка до семінарських занять (виступи, доповіді, повідомлення);
- виконання контрольних робіт;
- участь в індивідуальних та групових консультаціях;
- підготовку до заліку або екзамену.

Пропоновані методичні рекомендації містять: передмову, навчальну програму, методичні поради щодо самостійного вивчення кожної теми, контрольні запитання та завдання, тести для самоперевірки знань, рекомендовану літературу до теми, а також теми контрольних робіт та методичні вказівки до їх виконання, запитання до заліку чи екзамену, перелік рекомендованої літератури до курсу дисципліни.

Методичні рекомендації укладені відповідно до змісту робочої програми з дисципліни «Соціологія» і спрямовані на те, щоб надати допомогу студентам заочної форми навчання у самостійному вивченні навчального курсу, одержанні упорядкованих знань, необхідних для майбутніх спеціалістів.

1 НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

Змістовий модуль I Сутність та історія соціологічної науки. Суспільство як соціальна система, його соціальна структура

Тема 1 Сутність соціологічної науки. Методологічні основи соціології

Науковий статус соціології. Місце та взаємозв'язок соціології з іншими науками про суспільство. Специфіка об'єкта і предмета соціології. Структура соціологічної науки. Макро - та мікросоціологія. Соціальні закони та категорії.

Методологічні основи соціології як науки. Всезагальні та конкретно-наукові методи соціального пізнання. Основні принципи у соціологічному знанні: об'єктивності, історизму, системності, комплексності.

Основні функції соціології. Значення соціології як науки для розв'язання проблем наукового управління суспільством, соціально-економічних та політичних перетворень на шляху модернізації українського суспільства.

Тема 2 Історія становлення і розвитку соціології

Теоретичні, наукові, соціокультурні передумови виникнення соціології як науки. Найважливіші етапи становлення соціологічних знань: протосоціологічний, академічний, сучасний.

Передумови виникнення соціології. Найдавніші форми відображення дійсності – міф та епос. Проблеми суспільства та соціального пізнання у працях античних мислителів: Демокрита, Платона, Аристотеля. Соціальні вчення Середньовіччя. Погляди на суспільство А. Блаженного. Соціальні вчення у епоху Відродження. Соціальні утопії Т. Мора, Т. Кампанелли, А. Макіавеллі та сучасні принципи соціального менеджменту. Соціальні теорії ХУІІ –ХУІІІ ст.

Теорія природного права та суспільного договору. Томас Гоббс. Погляди просвітителів на суспільство. Жан-Жак Руссо, А. Сен-Сімон про науку, людину, суспільство.

Становлення і розвиток соціології у ХІХ ст. Вплив позитивізму О. Конта на подальший розвиток науки. Органістська школа в соціології. Напрями в соціології: соціал-дарвіністський, расово-антропологічний, географічний.

Соціальна теорія марксизму. Вплив психологічного напрямку на розвиток соціології ХІХ ст. Формальна соціологія Г. Зиммеля. «Соціологізм» Е. Дюркгейма.

Розвиток соціологічного знання у ХХ ст. Теорія соціальної дії та «розуміюча» соціологія М. Вебера. Теорія функціоналізму. Теорія соціального конфлікту. Символічний інтераціоналізм. Теорія соціального обміну. Етнометодологія. Феноменологія. Соціологічні концепції технократизму. Теорія соціальних змін в структурно-функціональній соціології Т. Парсонса. Р. Мертон про соціальну структуру та аномію. Інтегральна соціологія П. Сорокіна. Основні соціологічні парадигми сучасної зарубіжної соціології.

Історія становлення та розвитку соціології в Україні. Осмислення соціального буття за доби Київської Русі. Ідеї природного права та суспільного договору ХVІ ст. С. Ориховського. Внесок у розвиток соціальної теорії Г. Сковороди. Соціальні проблеми у творчості Т. Шевченка. Розвиток суспільно-політичної думки у ХІХ – початку ХХ ст.: М. Драгоманов, М. Костомаров, О. Потебня, І. Франко, М. Ковалевський. Соціологічні ідеї М. Грушевського, М. Липинського, Б. Кістяківського, М. Шаповала.

Тема 3 Суспільство як соціальна система, його структура. Соціальна стратифікація

Суспільство як соціальна система. Головні підсистеми суспільного життя. Головні ознаки та елементи суспільства. Типи суспільства та шляхи його розвитку. Соціальні зв'язки та взаємодія. Соціальний прогрес. Модернізація суспільства. Характеристика сучасного українського суспільства.

Поняття соціальної структури суспільства. Поняття соціального інституту. Основні функції соціальних інститутів. Соціальна спільнота та соціальна група. Види соціальної структури. Українське суспільство та проблеми соціокультурних змін.

Теорія соціальної стратифікації. Соціальна нерівність та соціальна стратифікація. Типи соціальної стратифікації. Проблеми стратифікації та диференціації у соціальній структурі українського суспільства в умовах перехідного періоду. Середній клас та дискусії про нього. Маргінальність.

Поняття соціальної мобільності та її види. Концепція вертикальної мобільності (за П. Сорокіним).

Тема 4 Соціальний конфлікт

Виникнення та основні етапи розвитку соціології конфлікту. Історичні та методологічні основи соціології конфлікту. Теоретики соціального конфлікту: К. Маркс, Г. Спенсер, Г. Зиммель, Р. Дарендорф, Л. Козер, Р. Даль, А. Раппопорт, П. Сорокін. Предмет соціології конфлікту. Природа, динаміка та механізми виникнення соціального конфлікту. Поняття, причини, мотивація, функції та структура, стадії соціального конфлікту. Типологія і класифікація конфліктів, методи їх вирішення і попередження. Управління соціальним конфліктом. Профілактика конфліктів. Соціальні конфлікти в сучасному українському суспільстві.

Змістовий модуль II Спеціальні та галузеві соціологічні теорії

Тема 5 Особистість у системі соціальних зв'язків.

Поняття особистості. Особливості соціологічного аналізу особистості. Рольова і статусна концепції особистості. Диспозиційна теорія особистості. Структура і типи особистості. Соціалізація особистості та її основні етапи. Агенти соціалізації. Вплив соціальних чинників на соціалізацію. Соціальна адаптація та соціально-рольовий конфлікт. Десоціалізація. Ресоціалізація. Девіантна поведінка. Причини девіації. Типи девіантної поведінки. Соціальний контроль.

Тема 6 Етносоціологія

Етносоціологія та предмет її дослідження. Основні підходи до вивчення етнічних спільнот. Інтерпретація понять: «етнос», «нація», «народність», «раса», «расизм», «націоналізм». Зміст функцій етносоціології та її роль у розвитку сучасних суспільств. Концептуальні підходи щодо сутності, утворення та функціонування етносів зокрема: соціобіологічний, еволюційно-історичний, інструментальний, конструктивістський, психологічний. Збереження міжетнічного миру, стабільності суспільства, використання адекватних можливостей задоволення етнічних проблем як української нації, так і національних меншин як один із пріоритетів державної національної політики. Національне відродження України та роль етносоціології в розбудові українського суспільства.

Тема 7 Соціологія сім'ї та молоді. Гендерна соціологія

Соціальна сутність сім'ї та шлюбу. Сім'я як соціальний інститут та мала соціальна група. Типи та функції сім'ї. Конфлікти у сім'ї, шляхи їх подолання. Проблеми сучасної сім'ї, тенденції розвитку, демографічна політика. Студентська сім'я, її статус. Основи гендерної соціології.

Сутність, предмет, об'єкт соціології молоді. Основні поняття і категорії соціології молоді. Соціальна зрілість як риса духовного світу молодої людини. Соціальні цінності молоді. Державна молодіжна політика. Проблеми якості

освітньо-професійного рівня молоді на шляху до інтеграції в європейський простір.

Тема 8 Економічна соціологія

Економічна соціологія як наука: об'єкт, предмет, функції. Виникнення і розвиток економічної соціології. Структура економіки як соціального інституту.

Поняття «економічна діяльність» як основа задоволення матеріальних потреб людини. Основні характеристики економічного інтересу: суб'єктивні, об'єктивні, загальні, особливі, приватні. Сутність соціальної поведінки людини у сфері економічної діяльності. Типи економічної поведінки: доринковий, ринковий, індивідуальний, колективний. Соціальні механізми регуляції трудової поведінки. Соціальний контроль та його місце у трудових відносинах. Соціальні аспекти сучасних економічних процесів в Україні. Безробіття – соціальна проблема ринкової економіки.

Тема 9 Соціологія праці та управління

Предмет та об'єкт соціології праці та управління. Зв'язок соціології праці та управління з іншими науками.

Основні категорії соціології праці. Формування соціологічних ідей про працю. Західні школи соціології праці. Зміст і характер праці. Ставлення до праці і мотивація трудової діяльності. Соціально-трудова процеси. Трудовий колектив як соціальна організація, види трудових колективів, методи керівництва трудовим колективом, стилі керівництва. Значення соціології праці у вирішенні соціально-економічних проблем.

Соціологія управлінської діяльності. Генезис та еволюція соціального управління, його функції. Система соціального управління, його методи, засоби, організаційна структура. Соціальне прогнозування, його методи. Соціальне проектування. Рівні та форми соціального планування.

Тема 10 Соціологія політики

Соціологія політики як наука: об'єкт, предмет, сутність. Функції соціології політики. Політика як соціальне явище. Роль соціології політики в суспільному житті. Головні елементи політики: політична свідомість, політична організація, політичні відносини. Місце та роль політичної сфери у суспільстві. Політична соціалізація особи. Форми і методи постійного впливу на політику держави, діяльність владних структур, опозиційних сил. Політична культура та політична ідеологія, політична поведінка. Електорат. Влада. Міжнародні політичні відносини. Соціальні масові рухи та організації.

Тема 11 Соціологія культури, науки, освіти, релігії

Соціологія культури як галузь соціологічного знання. Основні поняття, категорії та сфери соціології культури. Типологізація культурних явищ і

процесів. Матеріальна і духовна культура. Культурна статика і динаміка. Нова соціо-культурна реальність в Україні.

Соціологія науки як галузь соціологічного знання. Наука – соціальне явище. Соціальні функції науки. Соціальні, економічні, політичні фактори підвищення ефективності науки. Вплив науки на суспільне життя.

Роль освіти в житті суспільства. Соціальні функції і мета освіти. Освіта як соціальний інститут. Елементи освіти. Глобальна криза освіти та шляхи її подолання. Соціологічний вимір процесу реформування освіти в Україні. Україна на ринку освітніх послуг. Болонський освітній процес. Реалії та перспективи України на шляху інтеграції вищої освіти в європейський освітній простір.

Предмет і об'єкт соціології релігії. Соціологія релігії та інші науки. Становлення соціології релігії як наукової дисципліни. Соціальні функції релігії. Структура релігії як соціального інституту. Процеси сакралізації та секуляризації. Роль релігії у соціалізації особистості. Сучасна релігійна ситуація в Україні.

Тема 12 Соціологія масових комунікацій

Соціологія масових комунікацій: об'єкт, предмет, історія виникнення. Інформація та комунікація. Засоби масової інформації та їх функції: інформаційна, комунікативна, виховна, управлінська, соціальної адаптації, соціальної ідентифікації, рекреативна. Основні підходи до вивчення масової комунікації: концепція «тотального» впливу, обмежених ефектів, глобалістської орієнтації, семіотична, постмодерністська концепція. Особливості функціонування засобів масової інформації в Україні.

Змістовий модуль III Методологія та техніка соціологічних досліджень

Тема 13 Конкретно-соціологічне дослідження: сутність, етапи, види

Сутність соціологічного дослідження та його різновиди. Поняття та етапи організації соціологічного дослідження.

Програма соціологічного дослідження, її структура. Формулювання гіпотез у соціологічному дослідженні. Процедурний розділ програми. Стратегічний план дослідження. Основні нормативні вимоги до організації соціологічного дослідження. Підготовка виконавців: необхідні знання, вміння, навички. Значення методу вибірки у соціологічній практиці. Способи формування вибіркової сукупності. Вимоги забезпечення якості та надійності вибірки. Види помилок вибірки. Аналіз результатів вибірки.

Тема 14 Методи збору та аналізу соціологічної інформації

Опитування як метод збору соціологічної інформації. Анкетне опитування та його особливості. Вимоги до анкет і анкетного опитування.

Метод інтерв'ю у соціологічному опитуванні. Види інтерв'ю. Вимоги до інтерв'юєра. Сфера застосування інтерв'ю. Експеримент та соціометричне опитування.

Характеристика соціологічного спостереження. Місце спостереження серед інших видів збору соціологічної інформації. Прогнозування спостереження. Розробка програми спостереження. Мета і завдання, предмет і об'єкт, ситуація спостереження. Використання технічних засобів у спостереженні. Обробка результатів дослідження.

Аналіз збору документів як спосіб одержання соціологічної інформації. Поняття документа в соціології. Класифікація документів. Методи аналізу документів. Основні напрямки використання контент-аналізу.

Аналіз результатів соціологічного дослідження. Інтерпретація одержаних даних. Підготовка підсумкового документу аналізу соціологічної інформації. Організація і проведення соціологічних досліджень в Україні.

2 МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1 Сутність соціологічної науки. Методологічні основи соціології

При вивченні даної теми необхідно перш за все розкрити сутність поняття «соціологія», яке складається з двох слів «societas» (лат.) – суспільство та «logos» (грецьк.) – знання, вчення, поняття, слово. Соціологія - наука, яка вивчає суспільство як соціальну систему, функціонування і розвиток цієї системи через її елементи: індивіди, соціальні спільноти, соціальні інститути.

Необхідно звернути увагу на специфіку вивчення суспільства соціологією, її відмінність від інших суспільних наук і зв'язки соціології з іншими науками про суспільство.

Особливу увагу слід зосередити на розкритті змісту понять «об'єкт» і «предмет» соціології.

Вивчаючи структуру соціології слід звернути увагу на всі її структурні елементи та визначити зв'язок, що існує між ними. Показати роль теоретичних, прикладних, емпіричних досліджень в процесі вивчення суспільних явищ та процесів. Доцільно звернути увагу на сутність понять «мікро» і «макросоціологія».

Треба чітко зрозуміти суть і дії соціальних законів, тенденції розвитку, залежність між соціальними явищами, основні категорії, якими оперує соціологія. До найпоширеніших категорій соціології відносяться: соціальне, соціальні відносини, соціальні явища, соціальні спільноти, соціальний статус, соціальна роль.

Особливу увагу слід звернути на методологічні основи соціології як науки, зрозуміти всезагальні та конкретно-наукові методи соціального

пізнання. Слід з'ясувати основні принципи у соціологічному знанні: об'єктивності, історизму, системності, комплексності.

Різноманітні зв'язки соціології з життям суспільства, її суспільне призначення визначаються в першу чергу функціями, які вона виконує. До них відносять: теоретико-пізнавальну, практико-перетворювальну, світоглядно-ідеологічну, а також специфічні функції – гуманістичну, культурну, описову, інформаційну, прогностичну, критичну, соціального контролю, соціального управління.

Необхідно усвідомити роль соціології у суспільстві, перспективи її подальшого розвитку, що обумовлено розвитком самого сучасного суспільства. Використання результатів соціологічних досліджень на практиці допоможе у вирішенні соціальних проблем суспільства.

Ключові поняття: соціологія, об'єкт соціології, предмет соціології, соціальне, макросоціологія, мікросоціологія, методи соціології, спеціальні соціологічні теорії, галузеві соціологічні теорії, функції соціології, фундаментальні та прикладні дослідження.

Контрольні запитання і завдання

1. Визначте причини виникнення соціології.
2. Коли виникла соціологія як самостійна наука?
3. Окресліть предмет соціології.
4. Сформулюйте визначення понять: соціальне, теоретична соціологія, теорії середнього рівня, макросоціологія, мікросоціологія, методи соціології.
5. В чому полягають переваги та недоліки макросоціологічного та мікросоціологічного підходів до аналізу суспільства. Для вирішення яких завдань можна застосувати кожний з цих підходів?
6. Розкрийте рівні соціологічного знання.
7. Які основні функції соціології?
8. У чому виявляється зв'язок соціології з іншими науками?
9. Що таке соціальний закон?
10. За якими критеріями класифікують соціальні закони?
11. Як Ви співвідносите свою майбутню професійну діяльність і вивчення соціології?
12. Сформулюйте основні завдання соціології в розвитку суспільства.

Тести

1.Зазначте, що є об'єктом соціологічного пізнання:

- а) виробнича діяльність людей;
- б) суспільство як цілісна соціальна реальність;
- в) взаємозв'язок природи і суспільства;

г) психологія поведінки людей.

2. Однією з найуживаніших соціологічних категорій є:

- а) соціальне;
- б) політичне;
- в) загальнолюдське.

3. Соціальне - це:

- а) сукупність індивідів, яка існує реально, фіксується емпірично, характеризується відносною цілісністю та є самостійним суб'єктом історичної, соціальної дії, поведінки;
- б) процес засвоєння індивідом протягом його життя соціальних норм і культурних цінностей суспільства, до якого належить;
- в) сукупність певних властивостей і особливостей суспільних відносин, інтегрована індивідами чи спільнотами в процесі їх спільної діяльності в конкретних умовах, яка виявляється в їх стосунках, ставленні до свого місця в суспільстві, до явищ і процесів суспільного життя.

4. Коли виникає соціальне?

- а) коли людина розмірковує про сенс свого життя;
- б) коли вона задовольняє свої вітальні потреби;
- в) коли поведінка одного індивіда підпадає під вплив іншого або групи (спільноти), незалежно від того, чи присутні фізично індивід або спільнота.

5. На якому рівні соціології досліджуються глобальні закономірності розвитку суспільства?

- а) загальнотеоретичної соціології;
- б) соціології середнього рівня;
- в) емпіричному.

6. На якому рівні соціології досліджуються окремі соціальні спільноти?

- а) загальної соціології;
- б) соціології середнього рівня;
- в) емпіричному.

7. Макросоціологія вивчає:

- а) повсякденну поведінку;
- б) соціальні системи великого масштабу.

8. Прогностична функція - це:

- а) визначення методів виникнення соціальної реальності;
- б) прийняття управлінського рішення;
- в) обґрунтування науково обґрунтованої перспективи розвитку особистості, спільноти, соціальної групи, суспільства.

9. В чому полягає сутність загальних законів?

- а) діють протягом всієї історії людства і в усіх сферах суспільного життя;
- б) їх дія обмежена однією чи декількома суспільними системами;
- в) діють протягом часу існування якої-небудь соціальної системи і характеризують функціонування окремих елементів цієї системи.

10. Закони соціальної статистики відображають:

- а) напрям, форми, чинники розвитку соціального об'єкта;
- б) особливості зміни, еволюції соціального об'єкта;
- в) тенденції до збереження стабільності соціальної системи.

Рекомендована література до теми

1. Бурлачук В. Громадська думка і розмова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2012. - №4. - С.87 - 102.
2. Гриценко К. Трансформаційні процеси в Україні і роль соціології та інших соціогуманітарних наук у модернізації українського суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2012. - №2. - С.186-203.
3. Дюркгейм Е. Социология. Её предмет, метод, предназначение. – М.: Канон, 1995. – 352с.
4. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології: від античності до початку ХХ ст. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.
5. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 320 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu.library / (у локальній мережі ЧДТУ).
6. Макеев С. О. Конт: біля витоків соціологічної уяви // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2013. - №2. – С.184-198.
7. Нестуля О. О. Соціологія: практикум. Модульний варіант: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля, С. Ж. Верезомська. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 272 с.
8. Погрібна В. Сучасний стан і проблеми розвитку соціології як передумова створення її нових галузевих напрямків // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2010. - №1. - С. 163 - 174.
9. Смелзер Н. Социология: Пер. с англ. – М: Феникс, 1994. – 688 с.
10. Черниш Н. Соціологія: курс лекцій / Черниш Н. - Львів: вид -во «Кальварія», 2004. - 460 с.
11. Щепанський Я. Элементарные понятия социологии. – М.: Прогресс, 1969. – 240 с.
12. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu.library / (у локальній мережі ЧДТУ).

Тема 2 Історія становлення і розвитку соціології

Вивчення даної теми передбачає ознайомлення студентів із теоретичними, науковими, соціокультурними передумовами виникнення соціології як науки. Необхідно насамперед звернути увагу на основні етапи становлення соціологічних знань: протосоціологічний, академічний, сучасний.

Розглядаючи передумови виникнення соціології слід звернути увагу на найдавніші форми відображення дійсності – міф та епос. Слід підкреслити, що

перші соціальні теорії з'явилися в античну епоху. Так, проблеми суспільства, причини соціального розшарування, моделі ідеального соціального устрою розглядалися у працях видатних мислителів: Демокрита, Платона, Аристотеля та ін..

З'ясувавши сутність поглядів давньогрецьких мислителів, необхідно перейти до розгляду соціальних вчень епохи Середньовіччя та Відродження. Особливу увагу слід зосередити на утопічній теорії Т. Мора, Т. Кампанелли. Значний вплив на розвиток суспільної думки мали концепції Томаса Гоббса, насамперед його вчення про суспільний договір. Важливо ознайомитись з розробками соціальних проблем мислителями епохи Просвітництва: Ш. Монтескє, Ж.-Ж. Руссо, А. Сен-Сімона.

Роблячи підсумки протосоціологічного етапу, необхідно визначити його місце та роль у процесі виникнення соціології.

Особливу увагу слід звернути на академічний етап розвитку соціології, становлення і розвиток соціології у ХІХ ст. Необхідно визначити вплив позитивізму О. Конта на подальший розвиток науки. Важливо охарактеризувати сутність органістської школи в соціології, такі напрями в соціології як: соціал-дарвіністський, расово-антропологічний, географічний.

Необхідно звернути увагу на основні положення соціальної теорії марксизму, ознайомитися з впливом психологічного напрямку на розвиток соціології ХІХ ст. Визначити сутність формальної соціології Г. Зиммеля.

Вивчаючи розвиток соціології ХІХ – ХХ ст. слід розкрити сутність теоретичних вчень про суспільство Е. Дюркгейма, М. Вебера, П. Сорокіна, Т. Парсонса, Р. Мертонна. Необхідно приділити увагу аналізу основних соціологічних парадигм сучасної зарубіжної соціології таких як: теорія функціоналізму, теорія соціального конфлікту, символічного інтеракціонізму, теорія соціального обміну, етнометодологія, феноменологія, соціологічні концепції технократизму, теорія соціальних змін.

При вивченні теми варто зупинитися на тому, що українська соціально-політична теорія має давню історію. Перші спроби осмислення соціального буття ми зустрічаємо в «повчаннях», «патериках», «житіях святих», літописах доби Київської Русі.

При вивченні соціально-політичних концепцій необхідно звернути увагу на творчість С. Ориховського, П. Могили, Ф. Прокоповича. Особливе місце при вивченні соціально-політичної спадщини займає творчість Г. Сковороди. Вивчаючи основні напрями розвитку суспільно-політичної думки в Україні ХІХ – ХХ ст., слід розглянути вчення М. Максимовича, В. Антоновича, Т. Шевченка, П. Куліша, М. Костомарова, М. Драгоманова, О. Потебні, І. Франка, Л. Українки, М. Ковалевського, М. Грушевського, М. Липинського, Б. Кістяківського, М. Шаповала.

Слід звернути увагу на необхідність подальшого розвитку наукової соціологічної думки, що дає можливості для більш чіткого з'ясування сутності

структури сучасного українського суспільства, особливостей його політичного, соціально - економічного та культурного розвитку.

Ключові поняття: протосоціологія, контівська ієрархія наук, соціальна статика, соціальна динаміка, натуралізм, теологія, метафізика, позитивізм, функціоналізм, феноменологічна соціологія, етнометодологія, структуралізм, технократизм, органічна школа в соціології, символічний інтеракціонізм, футурологія, конфліктологія.

Контрольні запитання і завдання

1. Що означає термін «протосоціологія»?
2. Розкрийте зміст основних етапів становлення соціології.
3. Проаналізуйте структуру соціології за О.Конттом, її основні розділи та призначення.
4. Органіцизм та еволюціонізм Г. Спенсера.
5. Який вклад у соціологію зробив Е. Дюркгейм?
6. Що таке «розуміюча соціологія» М. Вебера?
7. В чому суть інтегральної соціології П. Сорокіна?
8. Окресліть особливості розвитку соціології в ХХ ст.
9. Проаналізуйте основні сучасні соціологічні теорії.
10. Окресліть та проаналізуйте основні етапи становлення української соціології.
11. Назвіть імена представників української соціологічної думки.
12. Які особливості та тенденції розвитку сучасної соціології в Україні?

Тести

1. Термін «соціологія» запропонував і вперше використав у своїх творах:
 - а) Г. Спенсер;
 - б) Е. Дюркгейм;
 - в) О. Конт.
2. Шеститомну працю «Курс позитивної філософії» написав:
 - а) Г. Спенсер;
 - б) М. Вебер;
 - в) О. Конт.
3. Етап протосоціології в становленні та розвитку західної соціології займає період:
 - а) з 30 -х рр. ХІХ ст. до кінця ХІХ ст.;
 - б) з античних часів до середньовіччя;
 - в) з кінця ХVІІ ст. до середини ХVІІІ ст.;
 - г) всі відповіді невірні.

4. Кому з названих соціологів (М. Вебер, Е. Дюркгейм, О. Конт) належить визначення соціології як:
- а) позитивної науки;
 - б) науки про соціальні факти;
 - в) науки про соціальну поведінку, яку вони намагаються зрозуміти і витлумачити.
- (Поряд із визначенням вкажіть відповідне прізвище).
5. Хто з соціологів розробив три стадії розвитку пізнавальної діяльності?
- а) К. Маркс;
 - б) О. Конт;
 - в) М. Вебер.
6. Концепцію розуміючої соціології розробив:
- а) М. Вебер;
 - б) Г. Спенсер;
 - в) В. Парето.
7. Що є предметом соціології за Е. Дюркгеймом?
- а) соціальні факти;
 - б) соціальні системи;
 - в) соціальні дії;
 - г) соціальні процеси.
8. Автором першого українського підручника «Загальна соціологія» є:
- а) М. Ковалевський;
 - б) М. Грушевський;
 - в) С. Дністровський;
 - г) М. Шаповал.
9. Створення у Відні Українського соціологічного інституту належить:
- а) І. Франку;
 - б) М. Шаповалу;
 - в) М. Грушевському;
 - г) М. Ковалевському.
10. Назвіть науковців сучасної української соціології:
- а) -----;
 - б)-----;
 - в)-----;
 - г)-----.

Рекомендована література до теми

1. Арон Р. Етапи розвитку соціальної думки. – К.: Юніверс, 2004. – 688 с.
2. Вебер М. Избранные произведения: Пер. с нем. - М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
3. Дворецька Г. В. Соціологія: навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 472 с.
4. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.). – К.: Либідь, 1993. - 336 с.

5. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 320 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu./library/ (у локальній мережі ЧДТУ).
6. Погорілий Д. І. Соціологічна думка ХХ ст.: Посібник. – К.: Либідь, 1996. - 219 с.
7. Савельєв Ю. Соціологія в пошуках сутності сучасності: систематизація теорій суспільства модерну і модернізацій // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2013. - №3. – С. 45-67.
8. Смелзер Н. Социология: Пер. с англ. - М.: Феникс, 1994. – 688 с.
9. Сірий Є. В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні галузеві теорії: Навч. посіб. – К.: Атіка, 2004. – 480 с.
10. Современная западная социология: Словарь / Сост. Ю. Давыдов, М. Ковалев, А. Фоменков. – М.: Политиздат, 1990. – 432 с.
11. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. Г. Городяненка. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - 560 с.
12. Соціологія. Навч. посіб. для вищих навчальних закладів / За ред. С. О. Макеєва. – К.: Знання, 2003. - 454 с.
13. Соціологія. Модульний курс : навч. посіб. / За ред. Н. М. Семке. - Х.: Торсінг плюс, 2009. - 352 с.
14. Соціологія. Підручник/ За ред. В. М. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006». - 2009 – 293 с.
15. Танчер В. В., Ручка А. О. Очерки истории социологической мысли. – К.: Наук. думка, 1992. – 252 с.
16. Юрій М.Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu./library/ (у локальній мережі ЧДТУ).

Тема 3 Суспільство як соціальна система, його структура. Соціальна стратифікація

Вивчення теми передбачає розкриття сутності, типів, тенденцій розвитку суспільства, його соціальної структури.

Вихідним моментом при вивченні теми є розуміння, що суспільство – це соціальна система. Соціальна система – це цілісне соціальне утворення, основними елементами якого є люди, їх зв'язки і взаємодія. Слід визначити головні підсистеми суспільного життя, головні ознаки та елементи суспільства.

Важливим є визначення типів суспільства та шляхів його розвитку, соціальних зв'язків та взаємодії. Необхідно розкрити поняття «соціальний прогрес», «модернізація суспільства». Важливо зробити характеристику сучасного українського суспільства.

Необхідно з'ясувати сутність категорії «структура суспільства», що передбачає наявність певних відносно самостійних, але пов'язаних між собою елементів. Доцільно звернути увагу на значення, сутність та механізми дії таких соціальних явищ: «соціальні групи», «соціальні спільноти», «соціальні

інститути», «соціальні організації» тощо. Треба визначити основні функції соціальних інститутів.

При вивченні теорії соціальної стратифікації необхідно проаналізувати різні підходи до цієї концепції, з'ясувати сутність соціальної нерівності та типи соціальної стратифікації. Слід звернути увагу на проблеми стратифікації та диференціації у соціальній структурі українського суспільства в умовах перехідного періоду. З'ясувати поняття середнього класу та сутність дискусій про нього. Потрібно розібратися в понятті «соціальна мобільність» та її видах, а також схарактеризувати концепцію вертикальної мобільності (за П.Сорокіним). Слід зупинитися на розкритті поняття «маргінальність».

Майбутнім фахівцям корисно зробити висновок про значення соціальних організацій та соціальних інститутів, в межах яких вони як дипломовані спеціалісти будуть в майбутньому працювати.

Ключові поняття: суспільство, соціальна система, традиційне суспільство, індустріальне суспільство, постіндустріальне суспільство, еволюційні та революційні зміни, соціальний прогрес, модернізація, глобалізація, соціальна структура, соціальна стратифікація, критерії та історичні типи стратифікації, соціальний статус, середній клас, соціальна група, соціальний інститут, соціальна організація, соціальна мобільність.

Контрольні запитання і завдання

1. У чому полягає суть системного підходу до визначення поняття «суспільство»?
2. Охарактеризуйте соціологічні концепції походження суспільства.
3. Розкрийте зміст та відмінність понять «країна», «держава», «суспільство».
4. Розкрийте суть основних ознак суспільства.
5. За якими критеріями можна здійснювати типологію суспільства?
6. До якого типу суспільства Ви віднесли б сучасну Україну?
7. Розкрийте суть соціальної структури суспільства та її основні підструктури.
8. Що таке соціальна стратифікація? Які Ви знаєте типи стратифікаційних систем?
9. Наведіть приклади різновидів соціальної мобільності у сучасному суспільстві.
10. Прокоментуйте головні тенденції в соціальній мобільності в сучасній Україні.
11. У чому полягає сутність процесу маргіналізації?
12. Кого можна віднести до маргінальних верств населення. Охарактеризуйте основні маргінальні групи в сучасній Україні. Що вплинуло на їх появу?

Тести

1. Яке визначення відповідає змісту поняття «суспільство»?

- а) цілісне утворення, основними елементами якого є люди, їх зв'язки, взаємодії та взаємовідносини, соціальні інститути та організації, соціальні групи та спільноти, норми і цінності;
- б) сукупність усіх засобів взаємодії та форм об'єднання людей, що склалися історично, мають спільну територію, загальні культурні цінності та норми, характеризуються соціокультурною ідентичністю її членів.

2. «Суспільство - надіндивідуальна реальність, що базується на колективних уявленнях». Кому належить це визначення суспільства?

- а) Е. Дюркгейму;
- б) М. Веберу;
- в) О. Конту.

3. Яке поняття відображує політичний устрій країни?

- а) держава;
- б) суспільство;
- в) країна.

4. Яке поняття є переважно є географічною характеристикою частини нашої планети?

- а) держава;
- б) суспільство;
- в) країна.

5. Соціальна система - це:

- а) певним чином впорядкована множина елементів, які взаємопов'язані між собою і утворюють деяку цілісну єдність;
- б) цілісне утворення, основним елементом якого є люди, їхні зв'язки, взаємодія і відносини, які мають стійкий характер і відтворюються в історичному процесі, переходячи з покоління до покоління;
- в) набір фактів, що зумовлюють сумісну діяльність в конкретних спільнотах у конкретний час для досягнення певних цілей.

6. В якому із зазначених суспільств поєднуються як головні їхні ознаки промисловість, корпоративність, гроші як мета діяльності?

- а) протосуспільство;
- б) індустріальне суспільство;
- в) традиційне суспільство;
- г) постіндустріальне суспільство.

7. В якому із зазначених суспільств поєднуються як головні їхні ознаки сфера послуг, знання як мета діяльності; університет як соціальна організація?

- а) протосуспільство;
- б) індустріальне суспільство;
- в) традиційне суспільство;

г) постіндустріальне суспільство.

8. Всезагальні зміни, які передбачають докорінне ламання соціального об'єкта, і, як правило, спираються на насильство, це:

- а) еволюційні зміни;
- б) революційні зміни;
- в) реформа.

9. Яке з визначених понять розкриває сутність поняття «соціальна структура суспільства»?

- а) ієрархічно упорядкована сукупність індивідів, соціальних спільностей, соціальних інститутів, об'єднаних стійкими зв'язками і відносинами;
- б) відносно стійка, історично сформована сукупність людей, об'єднаних на основі загальних соціально значущих ознак;
- в) емпірично фіксоване, реально існуючі об'єднання індивідів, які є відносною цілісністю, що може виступати як об'єкт соціального впливу, виникає в результаті об'єднання за певними характеристиками.

10. У сучасному українському суспільстві найбільш масовим є:

- а) вищий клас;
- б) середній клас;
- в) нижчий клас.

Рекомендована література до теми

1. Арсеєнко А. Глобалізація як вона є на порозі ХХІ ст. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2010. - №3. - С.114-137.
2. Валерстайн І. Демократія, капіталізм і трансформація // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – №2. – С.72-85.
3. Гавриленко І. Мережеве суспільство як поняття, образ та історична перспектива // Соціологія, теорія, методи, маркетинг. - 2012. - №1. – С. 63-81.
4. Грищенко К. Трансформаційні процеси в Україні і роль соціології та інших соціогуманітарних наук у модернізації українського суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2012. - №2. - С.186-203.
5. Дворецька Г. В. Соціологія: навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. - 472 с.
6. Демків О. Соціальний капітал українського суспільства: сильні та слабкі капіталогенерувальні структури // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2012. - №4. - С.3 - 22.
7. Загороднюк Т. Трансформація російського та українського суспільства у концепції Т. І. Заславської та Н. В.Паніної // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2013. - №2. – С.73-88.
8. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 320 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu. /library / (у локальній мережі ЧДТУ).

9. Кутуєв П. Соціальна реальність і трансформації ХХ століття: між концепціями та утопіями // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2012. - №3. – С.68-76.
10. Куценко О. Україна в трансформаційних процесах // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. - №3. –С.5 – 37.
11. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс. – К.: Каравела, 2004. - 456 с.
12. Макеев В. С., Патракова А., Домаранська А. Диференціація і стратифікація населення України за сприйняттям ситуації нерівності // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2011. - №3. - С.85-100.
13. Малиш Л. Спільне та відмінне у сприйнятті соціальної нерівності населенням різних країн // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2011. - №4. - С.97 - 120.
14. Петрушина Т. Якість життя – головний критерій стану суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2013. – №3. – С.117-141.
15. Савельєв Ю. Соціологія в пошуках сутності сучасності: систематизація теорій суспільства модерну і модернізацій // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2013. - №3. – С.45-67.
16. Симончук О. Класова дія: тенденції формування соціальних класів в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2011. - №4. - С.50 - 96.
17. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. - М.: Политиздат, 1992.- 542с.
18. Соціологія. Підручник / За ред. В. М. Пічі. - Львів: «Магнолія 2006», 2009 – 293 с.
19. Соціологія. Підручник для соціогуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / Галушко К. Ю., Ярошенко А. О., Степико В. П. та інші; гол. ред. В. Б. Євтух. - К.: Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2010. - 360 с.
20. Титаренко Л. Пострадянська трансформація суспільства крізь призму оцінок російських і українських соціологів // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2013. - №2. – С.199-209.
21. Хуткий Д., Хмелько В. Макросоціологічний підхід до виокремлення основних підсистем сучасної світової системи суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. - №3. – С. 42-54.
22. Черниш Н. Соціологія: курс лекцій / Черниш Н. - Львів: вид -во «Кальварія», 2004. - 460 с.
23. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu./library/ (у локальній мережі ЧДТУ).

Тема 4 Соціальний конфлікт

Роботу над темою слід розпочати із визначення проблематики конфлікту в соціології. Соціологія виходить з того, що конфлікт є природним явищем суспільного життя. Необхідно з'ясувати історичні та методологічні

основи соціології конфлікту, виникнення та основні етапи розвитку соціології конфлікту, дати загальну характеристику теорій конфлікту.

Важливим моментом є визначення предмета соціології конфлікту, природи, динаміки та механізмів виникнення соціального конфлікту, його причин та структурних елементів.

Розглядаючи роль конфлікту як неминучого явища розвитку суспільства, треба визначити його конструктивні і деструктивні функції, стадії. Особливу увагу слід приділити розгляду типології і класифікації конфліктів, методів їх вирішення і попередження. Управляти соціальним конфліктом можливо на різних його стадіях. Для вирішення соціального конфлікту необхідно знати об'єкт, склад учасників, причини його виникнення, рівень напруженості. При вирішенні конфлікту використовують різні методи: уникнення конфлікту, переговори, перенесення конфлікту, метод компромісу, використання посередників, арбітрів, третейського суду. Звернути увагу на соціальні конфлікти в сучасному українському суспільстві.

Ключові поняття: соціальний конфлікт, суб'єкти конфлікту, предмет конфлікту, конфліктна ситуація, інцидент, ескалація, причини і наслідки конфлікту, функції конфлікту, методи розв'язання конфлікту, стратегії виходу із конфлікту, компроміс, консенсус, управління конфліктами.

Контрольні запитання і завдання

1. Що таке «соціальний конфлікт»?
2. Що вивчає соціологія конфлікту?
3. Порівняйте, будь ласка, кілька різних визначень соціального конфлікту, представлених у сучасній навчальній і науковій літературі з соціології.
4. Назвіть головні причини виникнення соціальних конфліктів.
5. Змодельуйте один із видів соціального конфлікту:
 - а) внутрішньоособистісний;
 - б) міжособистісний горизонтальний;
 - в) міжособистісний вертикальний;
 - г) міжгруповий.
6. Що є джерелом, приводом і причиною змодельованого Вами конфлікту?
7. Визначте гостроту, тривалість, межі конфлікту.
8. Яке можливе вирішення змодельованого конфлікту (часткове, повне)?
9. Які функції може носити змодельований конфлікт (деструктивні, конструктивні)?
10. Проаналізуйте позитивні та негативні функції конфліктів.
11. Доведіть перспективність врегулювання конфліктів за допомогою третьої сторони, навівши приклади із сьогодення.
12. Які соціальні конфлікти спостерігаються в Україні?

Тести

1. Соціальний конфлікт - це:

- а) збройне зіткнення;
- б) відсутність взаємопорозуміння;
- в) протистояння різних політичних сил;
- г) сутички інтересів різних соціальних груп.

2. Інцидент - це:

- а) вихід із конфлікту одним із способів: насильство, примирення, розрив;
- б) крайня точка, коли напруження досягає свого піку;
- в) перша сутичка конфліктантів.

3. Ескалація - це:

- а) крайня точка, коли напруження досягає свого піку;
- б) реалізація дій чи протидій сторін в окремих актах;
- в) перша сутичка конфліктантів.

4. Гострота конфлікту - це:

- а) часові виміри існування конфлікту;
- б) зовнішні структурно-динамічні кордони конфлікту;
- в) ступінь зіткнення інтересів, глибина суперечностей учасників конфліктної взаємодії.

5. До позитивних функцій конфлікту більшість соціологів відносить:

- а) соціально- діагностичну;
- б) регулюючу;
- в) соціально-психологічну;
- г) надлишково-витратну;
- д) дестабілізуючу

6. За наслідками конфлікти поділяють на:

- а) прості;
- б) конструктивні;
- в) глобальні;
- г) складні;
- д) деструктивні.

7. Цей метод передбачає використання у процесі розв'язання конфлікту третьої сторони, яка намагається привести сторони до порозуміння. Про який метод розв'язання конфлікту йдеться?

- а) метод переговорів;
- б) метод уникнення конфлікту;
- в) метод використання посередництва.

8. Глобальні, соціетальні, регіональні, локальні конфлікти - це типологія конфліктів за:

- а) способом розв'язання;
- б) наслідками;
- в) мотивацією;

- г) масштабами;
- д) ступенем виявлення.

9. Часткове досягнення своїх інтересів конфліктуючими сторонами на основі взаємних поступок, відмови від окремих вимог і претензій, часткового визнання вимог і претензій іншої сторони. Це стратегія:

- а) домінування;
- б) співробітництва;
- в) пристосування;
- г) компромісу.

10. Задоволення інтересів однієї з конфліктуючих сторін за рахунок іншої шляхом нав'язування їй вигідного для першої сторони рішення. Це стратегія:

- а) домінування;
- б) співробітництва;
- в) пристосування;
- г) компромісу.

Рекомендована література до теми

1. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта // Социс. – 1994. - №5. – С.142-147.
2. Казаков В. Концепція нового соціального конфлікту Алена Турена // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. - №3. – С. 151-169.
3. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 320 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator stu. /library / (у локальній мережі ЧДТУ).
4. Найденова Л. И. Социологические теории конфликтов и их разрешение // Социально-политический журнал. – 1994. - № 1-2. – С.81-82.
5. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. Г. Городяненка. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - 560 с.
6. Соціологія: підручник / За ред. В. М. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.
7. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М., 1994. – 155 с.
8. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator stu. /library / (у локальній мережі ЧДТУ).

Тема 5 Особистість у системі соціальних зв'язків

Розгляд теми рекомендується розпочати з аналізу теоретичних положень соціологічної теорії особистості, особливостей соціологічного аналізу особистості. Соціологія особистості - це галузь соціології, яка вивчає особистість як соціальну систему, як об'єкт соціальних відносин. Визначити зміст понять «людина», «особистість», «індивід», «індивідуальність».

Особистість визначають як систему соціально значущих рис, що характеризують людину як продукт суспільного розвитку.

Особливу увагу слід звернути на різні підходи до визначення структури і типологізації особистості. Необхідно розібратися з рольовою і статусною концепціями особистості.

Треба знати, що процес пристосування людини до життєдіяльності в суспільстві забезпечує процес соціалізації особистості. Необхідно зрозуміти сутність понять: агенти соціалізації, десоціалізація, ресоціалізація, девіантна поведінка, причини і типи девіації. Студенти повинні обґрунтувати необхідність професійного особистісного самоудосконалення.

Ключові поняття: людина, індивід, індивідуальність, особистість, структура і типи особистості, соціальний статус, статусний набір, соціальна роль, рольовий набір, рольовий конфлікт, ціннісні орієнтації, диспозиція особистості, соціалізація, агенти соціалізації, десоціалізація, ресоціалізація.

Контрольні запитання і завдання

1. Дайте визначення поняття особистості з соціологічної точки зору. Визначте співвідношення понять «людина», «індивід», «особистість», «індивідуальність».
2. Розкрийте соціологічну структуру особистості.
3. Опишіть свій статусний набір та своїх батьків.
4. У чому полягає сутність процесу соціалізації, десоціалізації, ресоціалізації?
5. Розкрийте соціологічний зміст поняття «десоціалізація».
6. Розкрийте проблему «ресоціалізація» особистості.
7. Охарактеризуйте зміст основних етапів процесу соціалізації.
8. Якою є роль ціннісних орієнтацій у діяльності особистості?
9. Охарактеризуйте структурні (когнітивні, емоційні, поведінкові) елементи свого друга.
10. Що означає термін «девіація»? У чому полягає актуальність вивчення девіації у нашому суспільстві?
11. Хто з соціологів є засновником соціологічного пояснення девіантності?
12. Якими є різновиди девіантної поведінки??

Тести

1. Характеристика людини соціальної:

- а) індивідуальність;
- б) особистість;
- в) індивід.

2. Яке з визначень розкриває зміст поняття «людина»:

- а) це родове поняття, яке вказує на якісну відмінність людей від тварин, служить для характеристики всезагальних, притаманних усім людям якостей і особливостей, які знаходять свій вияв у назві «homo sapiens»;

- б) це усталений комплекс якостей людини, набутих під впливом відповідної культури суспільства, окремих соціальних груп і спільнот до яких вони належать і до життєдіяльності яких залучена;
- в) це поняття, яке розкриває предметні ознаки індивідуальності щодо окремих соціальних структур.

3. Коли завершується процес соціалізації:

- а) з початком трудової діяльності;
- б) з досягненням повноліття;
- в) по завершенні життя.

4. Результатом процесу соціалізації є:

- а) формування особистості;
- б) формування темпераменту;
- в) одержання освіти.

5. Соціальний статус означає:

- а) яку поведінку суспільство очікує від індивіда;
- б) яке місце займає індивід в суспільстві чи групі;
- в) в якому кліматі формується особистість.

6. Соціальна роль - це :

- а) відповідний прийнятим нормам спосіб поведінки людей залежно від їх статусу або становища в суспільстві, системі міжособових відносин;
- б) значення, придбане індивідом у суспільстві завдяки його власним зусиллям;
- в) становище індивіда в суспільстві, пов'язане з певними правами та обов'язками.

7. Фералами називають:

- а) девіантів;
- б) дітей, вихованих тваринами;
- в) невихованих людей.

8. Девіантна поведінка - це:

- а) поведінка, що схвалюється;
- б) поведінка, що не схвалюється;
- в) відхиляюча поведінка, яка може як схвалюватися, так і не схвалюватися.

9. Хто з соціологів є засновником соціологічного пояснення девіантності?

- а) Е. Дюркгейм;
- б) Р. Мертон;
- в) В. Парето.

10. Тип девіантної поведінки за якого людина, відкидаючи суспільні цінності, цілі та засоби їх реалізації, активно їм протидіє, прагне замінити їх новими - це:

- а) конформізм;
- б) інноваційна;
- в) бунт, заколот.

Рекомендована література до теми

1. Арбеніна В. Л. Етносоціологія: навч. посіб. - Харків, 2007. - 316 с.
2. Бенько Л. Нормативна і девіантна поведінка особистості в умовах соціалізації // Соціальна психологія. - 2006. - №5. - С.64-70.
3. Злобіна О. Категорія «особистості» у системі понять соціологічної теорії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. - №2. – С.48-56.
4. Кандричін С. Злочинність в ареалі зіткнення цивілізації: приклад України та Білорусії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2010. - №3. - С.71-84.
5. Левада В. А. Координаты человека // Мониторинг общественного мнения. ВЦИОМ. - 2001. - №1.
6. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: навч. посібник. – К.: МАУП, 2004. – 342 с.
7. Паніна Н. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. - №1. – С.163-170.
8. Резник О. Особистість і громадянське суспільство // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. - №3 – С.68-79.
9. Соціологія. Модульний курс: навч. посібник / під ред. Н. М. Семке. - Х.: Торсінг плюс, 2009. - 352 с.
10. Соціологія: підручник / За ред. В. М. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.
11. Черниш Н. Соціологія: курс лекцій / Черниш Н. - Львів: вид -во «Кальварія», 2004. - 460 с.
12. Шульга М. О. Соціальний ареал особистості // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – №2. – С. 20-23.
13. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu./library/ (у локальній мережі ЧДТУ).
14. Calhoun C. Sociology. - New York: 1994. – 651 с.

Тема 6 Етносоціологія

Розглядаючи тему важливо звернути увагу на те, що етносоціологія – галузь соціології, яка вивчає походження, сутність, функції, загальні закономірності розвитку етносів, а також механізми їх інтеграції в систему соціальних відносин. Велике значення має розуміння інтерпретації понять: «етнос», «нація», «народність», «раса», «расизм», «націоналізм». Важливо проаналізувати основні функції етносоціології: теоретичну, пізнавальну, описову, інформаційну, соціального планування, прогностичну, світоглядну.

Доцільно звернути увагу на різноманітні концептуальні підходи щодо сутності, утворення та функціонування етносів зокрема: соціобіологічний, еволюційно-історичний, інструментальний, конструктивістський, психологічний.

Одним із пріоритетів державної національної політики є збереження міжетнічного миру, стабільності суспільства, використання адекватних можливостей задоволення етнічних проблем як української нації, так і національних меншин. Завданням етносоціології є дослідження різноманітних проблем розвитку самобутності етнонаціональних спільностей країни і вироблення відповідних пропозицій щодо державної національної політики.

Ключові слова: етносоціологія, національність, етногенез, плем'я, етнос, титульна нація, нація, раса, расизм, національне відродження, національні інтереси, етніцизм, етнік, етноклас, національне відродження.

Контрольні запитання і завдання

1. Визначте об'єкт і предмет етносоціології.
2. У чому полягають основні відмінності етносоціології від етнографії?
3. Проаналізуйте етапи розвитку етносоціології.
4. Визначте характер взаємодії етносоціології з іншими соціально-гуманітарними науками.
5. У чому полягає відмінність між термінами «етнос», «народність», «нація»?
6. Опишіть етнічні стереотипи, притаманні окремому народові. Чим на Вашу думку вони спричинені?
7. Охарактеризуйте основні компоненти етнонаціональної структури українського суспільства.
8. Які етнічні групи України піддавалися депортаціям, коли і в яких масштабах?
9. Чому депортації радянської доби можуть вважатися етноцидом?
10. Визначте особливості етнічної історії корінних народів Криму (кримських татар, караїмів, кримчаків).
11. У чому полягає сутність міжетнічної інтеграції?
12. Яким чином може впливати державна етнополітика на регулювання етнонаціональних процесів в Україні?

ТЕСТИ

1. В якій етнічній спільноті об'єднуються кровні родичі?

- а) рід;
- б) народність;
- в) нація.

2. Сукупність кількох родів - це:

- а) плем'я;
- б) народність;
- в) нація.

3. Народність це - тип етносу, який найбільше характерний для:

- а) первісного суспільства;

- б) феодального суспільства;
- в) капіталістичного суспільства.

4. Назвіть історичний тип етносу, який формується на капіталістичній стадії розвитку суспільства:

- а) нація;
- б) народність;
- в) плем'я.

5. До етнічних спільнот не відносять:

- а) рід;
- б) націю;
- в) державу.

6. Племена, народності, нації є спільностями:

- а) територіальними;
- б) етнічними;
- в) професійними.

7. Етнічна самосвідомість означає:

- а) почуття належності духовної єдності з етносом;
- б) кровна спорідненість;
- в) однакове громадянство.

8. Держава є ознакою формування:

- а) роду;
- б) племені;
- в) нації.

9. Зазначте, який феномен пов'язаний із ворожістю до чужих звичаїв та традицій:

- а) ксенофобія;
- б) шовінізм;
- в) етноцентризм.

10. Для запобігання виникненню та ескалації конфліктів доцільно:

- а) посилення централізації влади;
- б) розрив економічних зв'язків;
- в) створення переговорних суспільних структур.

Рекомендована література до теми

1. Етносоціологія. Етнічна динаміка українського суспільства: навчальний посібник / за ред.: Євтух В. Б., Трощинський В.П., Галушко К. Ю. та ін.. - К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – 355 с.
2. Євтух В. Етнічність у транснаціональному соціальному просторі: дизайн дослідницького проекту // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2013. - №1. – С.3-36.
3. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: навч. посібник. – К.: МАУП, 2004. – 342 с.

4. Нельга О. Соціологічний погляд на етнорелігійний чинник формування політичної нації в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2011. - №3. - С.127-137.
5. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. Г. Городяненка. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - 560 с.
6. Соціологія. Модульний курс: навч. посібник / під ред. Н. М. Семке. - Х.: Торсінг плюс, 2009. - 352 с.
7. Соціологія: підручник / За ред. В. М. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.
8. Черниш Н. Соціологія: курс лекцій / Черниш Н. - Львів: вид -во «Кальварія», 2004. - 460 с.
9. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu./library/ (у локальній мережі ЧДТУ).

Тема 7 Соціологія сім'ї та молоді. Гендерна соціологія

При розгляді теми необхідно проаналізувати наступні проблеми: соціальна сутність сім'ї та шлюбу, сім'я як соціальний інститут та мала соціальна група, типи та функції сім'ї, конфлікти у сім'ї та шляхи їх подолання. Необхідно звернути увагу на проблеми сучасної сім'ї, тенденції її розвитку, демографічну політику в Україні. Важливе значення відводиться розгляду основ гендерної соціології. Слід зазначити, що стан розвитку сім'ї в Україні потребує розробки виваженої та активної державної соціальної політики, що передбачає об'єднання зусиль усіх державних структур, соціальних інститутів та громадських організацій.

Розглядаючи наступне питання, необхідно перш за все з'ясувати сутність, предмет, об'єкт соціології молоді, основні поняття і категорії. Соціологія молоді – галузь соціології, яка досліджує проблеми молоді як специфічної соціально-демографічної спільності, її соціалізації, виховання, освіти та самоствердження в різних соціальних умовах. Треба звернути увагу на проблеми: соціальна зрілість як риса духовного світу молодої людини, соціальні цінності молоді, державна молодіжна політика. Важливе значення має вирішення проблеми підвищення якості освітньо-професійного рівня молоді на шляху до інтеграції в європейський простір.

Ключові поняття: сім'я, шлюб, сім'я як соціальний інститут та мала соціальна група, структура і типологія сім'ї, моногамія, полігамія, нуклеарна сім'я, функції сім'ї, життєвий цикл сім'ї, криза сім'ї, якість шлюбу і можливості його прогнозування.

Гендер, гендерна асиметрія, гендерна поведінка, гендерна рівність, гендерні ролі, гендерні стереотипи, гендерна соціалізація, емансипація.

Молодь як велика соціально-демографічна група, вікові характеристики, ціннісні орієнтації молоді, соціалізація молоді, молодіжна політика.

Контрольні запитання і завдання

1. Як визначається в соціології поняття «шлюб» та «сім'я»?
2. Які Ви знаєте основні типи сім'ї? Визначте до якого типу сім'ї можна відносити сім'ю, у якій Ви живете?
3. Що Ви розумієте під структурою сім'ї?
4. Вкажіть особливості функціонування сучасної сім'ї в Україні.
5. Які головні функції виконує сім'я?
6. Які проблеми існують зараз у зв'язку із збільшенням розлучень? Які основні причини розлучення?
7. Що таке гендерна соціалізація? Які чинники впливають на цей процес?
8. Проаналізуйте сутність гендерних стереотипів, тенденцію до їх змінювання у сучасному суспільстві. Чому жінці важче зробити кар'єру? Опишіть думки і переконання які існують в суспільстві і у роботодавців відносно можливостей професійного росту чоловіків та жінок.
9. Що слід розуміти під демографічною політикою та демографічними процесами?
10. Дайте визначення соціології молоді. Назвіть основні групи в складі молоді та дайте характеристику їх спільних та відмінних рис.
11. Які види молодіжних проблем Ви можете визначити?
12. Якою повинна бути державна молодіжна політика в Україні? Чи потрібний соціальний захист молоді? Аргументуйте свою відповідь.

Тести

1. Сім'я - це:

- а) мала соціальна група;
- б) соціальний інститут;
- в) соціальний інститут і мала соціальна група.

2. Сім'я, що складається з подружньої пари та їх дітей, тобто з двох поколінь, називається:

- а) повною;
- б) розширеною;
- в) нуклеарною.

3. Сім'я, взаємини в якій будуються на основі взаємної поваги і де немає яскраво вираженого лідера, називається:

- а) егалітарною;
- б) моногамною;
- в) полігамною;
- г) авторитарною.

4. Найбільш поширеним в сучасній Україні типом сім'ї є:

- а) нуклеарна, моногамна;
- б) полігамна;

в) розширена.

5. Екзогамний шлюб має місце, коли шлюбного партнера обирають:

- а) за межами свого роду, групи, клану;
- б) в межах свого роду, групи, клану;
- в) партнера обирають батьки.

6. Науковий напрям і суспільний рух, метою якого є повна рівноправність чоловіків і жінок у всіх сферах життя - це :

- а) суфражизм;
- б) фемінізм;
- в) матріархат;
- г) сексизм.

7. Ідеологія і практика дискримінації людей за ознаками статі:

- а) патріархат;
- б) расизм;
- в) фемінізм;
- г) сексизм.

8. Процес засвоєння гендерних ролей і відтворення типів поведінки, очікуваних суспільством від чоловіків та жінок - це :

- а) гендерна ідентичність;
- б) гендерна стратифікація;
- в) гендерна соціалізація;
- г) гендерна асиметрія.

9. Молодь - це:

- а) соціально-демографічна спільність суспільства, що перебуває в процесі переходу від дитинства до дорослого життя і переживає стан сімейної і поза сімейної соціалізації, інтеріоризації норм і цінностей, творення соціальних і професійних очікувань, ролей, статусів;
- б) первинна форма соціальної організації, яка виникла на основі родових зв'язків та характеризується безпосереднім типом соціальних відносин;
- в) сукупність людей певного віку (від 16 до 30 років) , яких об'єднують спільні захоплення, смаки, уподобання та спосіб дозвілля.

10. Суть управлінської функції соціології молоді полягає в:

- а) зборі первинної соціологічної інформації;
- б) цілях і завданнях соціології молоді;
- в) реалізації через науково обґрунтовані методи та форми діяльності державних, громадських установ щодо регулювання соціальних процесів у молодіжному середовищі.

Рекомендована література до теми

1. Амджадін Л. Трансформаційні зміни інституту сім'ї та шлюбних відносин в українському суспільстві: гендерний аналіз // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. - №3. – С. 60-75.

2. Бурейчак Т. Погані часи для чоловіків: Соціологічні інтерпретації кризи маскулинності // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2011. - №1. - С.79-94.
3. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 320 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu./library/ (у локальній мережі ЧДТУ).
4. Лавріненко Н. Гендерні відносини в українській родині // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2010. - №1. - С.138-162.
5. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: навч. посіб. – К.: МАУП, 2004. – 342 с.
6. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник – К.: Вид. І. І. - 2004. – 536 с.
7. Павличенко П. П., Литвиненко Д. А. Соціологія. Навчальний посібник. – К.: Лібра, 2002. – 256 с.
8. Посохова І. Інтернет – середовище і формування гендерної ідентичності в процесі життєвого планування // Соціальна психологія. - 2005. - №4. - С.153-164.
9. Іванченко С. Багатовимірна модель гендера // Соціальна психологія. - 2007.- №4. - С.157-174.
10. Соціологія: підручник / За ред. В. Г. Городяненка. – К.: ВЦ «Академія», 2002. – 560 с.
11. Соціологія: підручник / За ред. В. М. Пічі. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 293 с.
12. Соціологія. Модульний курс: навч. посібник / під ред. Н. М. Семке. - Х.:Торсінг плюс, 2009. - 352 с.
13. Суковата В. Феміністська методологія як політика освіти: конструювання нових гендерних ідентичностей в українській вищій школі // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. - №3. - С.202-215.
14. Черниш Н. Й. Соціологія. Курс лекцій. - Львів: вид-во «Кальварія», 2004. – 460 с.
15. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu./library/ (у локальній мережі ЧДТУ).

Тема 8 Економічна соціологія

Основним завданням при вивченні даної теми є усвідомлення значення економічної соціології в сучасних умовах. Економічна соціологія - це галузь соціологічного знання, що вивчає економіку як соціальний інститут, закономірності її розвитку та функціонування. Звернути увагу на об'єкт, предмет, функції економічної соціології, структуру економіки як соціального інституту.

Треба проаналізувати поняття «економічна діяльність», як основу задоволення матеріальних потреб людини. Пояснити основні характеристики економічного інтересу: суб'єктивні, об'єктивні, загальні, особливі, приватні. Визначити сутність соціальної поведінки людини у сфері економічної діяльності. Описати типи економічної поведінки: доринковий, ринковий,

індивідуальний, колективний. Звернути увагу на соціальні механізми регуляції трудової поведінки та місце соціального контролю у трудових відносинах.

Слід проаналізувати сутність соціальних аспектів сучасних економічних процесів в Україні, зокрема безробіття як соціальну проблему ринкової економіки. Необхідно звернути увагу на те, що взаємозв'язок економічної соціології з багатьма науками як філософія, загальна соціологія, економічна теорія, психологія, статистика, управління, демографія, культурологія та ін. створює широкі можливості для проведення соціологічних досліджень з різних проблем.

Ключові поняття: економічна соціологія, об'єкт і предмет економічної соціології, економічна культура, соціально-економічні відносини, економічна поведінка, економічна діяльність, економічна сфера, соціально-економічні цінності, економічні інтереси, функції економічної соціології, теоретичні та емпіричні дослідження економічної соціології.

Контрольні запитання і завдання

1. Що розуміється під економічною соціологією?
2. Що було основною передумовою виникнення економічної соціології як окремої галузі соціології?
3. Розкрийте особливості економічної соціології як спеціальної соціологічної теорії.
4. Як визначаються об'єкт і предмет економічної соціології?
5. Проаналізуйте соціальні функції економіки.
6. Порівняйте основні категорії економічної соціології.
7. Що Ви розумієте під економічною і соціальною сферами суспільного життя?
8. Які структурні елементи містить економічна сфера?
9. Назвіть основні наукові напрями економічної соціології.
10. Які проблеми охоплюють теоретико-методологічні дослідження економічної соціології.
11. На що спрямовані емпіричні дослідження економічної соціології?
12. Назвіть основні завдання, на яких повинна зосередитись сучасна вітчизняна економічна соціологія.

Тести

1. Предмет соціології економіки – це:

- а) стійка система соціальної поведінки та свідомості суспільних груп в економічній сфері, а також їх взаємодія в цій сфері між собою та з державою;
- б) сукупність структур та механізми соціальних відносин і соціальні процеси у сфері релігії;

в) структура та механізми соціально-трудо­вих відносин та соціальні процеси у сфері праці.

2. Що вивчає економічна соціологія?

- а) суспільство;
- б) соціально-економічні відносини;
- в) спільноти.

3. До якої групи наук належить економічна соціологія?

- а) суспільних;
- б) природничих.

4. Економічна соціологія розглядає людину як:

- а) елемент трудових ресурсів;
- б) умову виробництва;
- в) суб'єкт соціоекономічних процесів;
- г) об'єкт економічної системи.

5. Які категорії зараховують до загально-соціальних?

- а) суспільство;
- б) економічні відносини;
- в) соціальні процеси.

6. Які спеціальні категорії економічної соціології?

- а) економічна сфера;
- б) соціально-економічні процеси;
- в) соціальна сфера.

7. Які закономірності найбільш властиві розвитку економічної соціології?

- а) соціальна спрямованість економіки;
- б) планове ведення господарства;
- в) пропорційний розвиток матеріального виробництва.

8. Економічна сфера – це:

- а) погляди, потреби, інтереси, переконання щодо економічних процесів та явищ, про види занять, трудової діяльності, ставлення до професії;
- б) цілісна підсистема суспільства, яка відповідає за виробництво, розподіл, обмін та споживання матеріальних благ і послуг, необхідних для життєдіяльності людей;
- в) стійка система соціальної поведінки і свідомості суспільних груп в економічній сфері, а також їх взаємодія в цій сфері між собою та з державою.

9. Що являє собою економіка з соціологічного погляду?

- а) соціальний інститут;
- б) соціальний закон;
- в) соціальна спільнота.

10. Соціальний механізм економіки – це:

- а) система складних механізмів, яка виражає та забезпечує соціальну взаємодію, в тому числі панівне становище одних соціальних груп, форми опору інших;

б) складна взаємодія поведінки соціальних спільнот в економічній сфері та внутрішній і зовнішній регуляції цієї поведінки.

Рекомендована література до теми

1. Вебер М. Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
2. Гоч Р. Функції довіри в економічних відносинах суспільства: теоретичні підходи. – Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2013. - №1. – С.58-79.
3. Дворецька Г. В. Соціологія праці. Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2001. - 241 с.
4. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии: Пер. с фр. - М.: Прогресс, 1991. - 405 с.
5. Заславская Т. И., Рывкина Р. В. Социология экономической жизни: Очерки теории. - Новосибирск: Наука, 1991. - 442 с.
6. Економічна соціологія. Навч. посіб. / В. М. Ворона, В. Є. Пилипенко, В. І. Тарасенко та ін. - К.: Ін-т соціології НАН України, 1998. - 272 с.
7. Лукашевич М. П. Соціологія праці. – М.: Либідь, 2004. - 440 с.
8. Лукашевич М. П. Соціологія економіки: підручник / Лукашевич М. П. - К.: Каравела, 2005. – 288 с.
9. Матвеев С. А., Музыченко А. В. Экономическая социология: Учеб.пособ. для студентов высших учеб.завед. - Харьков: Одиссей, 2006. - 184 с.
10. Нестуля О. О. Соціологія: практикум. Модульний варіант: навч.посіб. (для студ. вищ. навч. закл.) / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля, С. Ж. Везомська. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 272 с.
11. Пачковський Ю. Ф. Соціологія і психологія. Навч. посіб. - К.: Каравела, 2012. - 760 с.
12. Піча В. М. Соціологія: загальний курс / В. М. Піча. - К.: Каравела, 2000. - 248 с.
13. Сірий Є. В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії / Навч. посіб. - К.: Атіка, 2004. - 480 с.
14. Соціологія / Заг. ред. В. П. Андрущенко, М. І. Горлача. - Харків-Київ: Єдинорог, 1998. - 624 с.
15. Соціологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. Городяненка. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - 560 с.
16. Соціологія. Навч. посіб. для вищих навчальних закладів / За ред. С. О. Макєєва. – К.: Знання, 2003. - 454 с.
17. Соціологія. Модульний курс : навч.посіб. / За ред. Н. М. Семке. - Х.: Торсінг плюс, 2009. - 352 с.
18. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu. / library / (у локальній мережі ЧДТУ).

Тема 9 Соціологія праці та управління.

Основою при вивченні теми є знання, набуті студентами з економічної соціології, економічної теорії, інших соціально гуманітарних наук. Необхідно

визначити об'єкт та предмет соціології праці та управління, зв'язок соціології праці та управління з іншими науками.

Необхідно проаналізувати такі питання: основні категорії соціології праці, формування соціологічних ідей про працю, зміст і характер праці, ставлення до праці і мотивація трудової діяльності, соціально-трудова процеси. Слід звернути увагу на характеристику трудового колективу як соціальну організацію, види трудових колективів, методи керівництва трудовим колективом, стилі керівництва.

Студенти повинні усвідомити, що поза праці сучасне суспільство не може функціонувати, оскільки саме праця забезпечує створення національного продукту, процес його розподілу та обміну, споживання, а також сам процес професійного становлення тощо. Доцільно з'ясувати негативне значення конфліктів в межах трудової та професійної діяльності.

Аналіз соціології управління слід розпочати із розкриття генезису та еволюції соціального управління. Соціологія управління – спеціальна соціологічна теорія, яка вивчає закономірності, засоби, форми та методи цілеспрямованого впливу на соціальні процеси та відносини з метою впорядкування та збереження оптимального функціонування суспільства.

Необхідно проаналізувати такі поняття: система соціального управління, його методи, засоби, організаційна структура. Слід з'ясувати напрямки управління суспільним розвитком, проаналізувати конкретні завдання, функції управління та особливості їх реалізації. Важливо виявити основні суперечності в тих сферах суспільного життя, що підлягають соціальному управлінню. Студенти мають звернути увагу на розкриття понять: соціальне прогнозування, соціальне проектування, соціальне планування.

Після вивчення матеріалу теми студенти повинні знати, що володіння концептуальним та методичним апаратом соціологічної теорії управління є необхідним інструментом ефективної діяльності спеціалістів – державних службовців, управлінців, керівників підприємств та установ.

Ключові поняття: праця, зміст і характер праці, соціально-трудова відносини, трудова адаптація, мотивація праці, стимулювання трудової діяльності, соціальний контроль трудової поведінки, суспільний розподіл праці, стиль керівництва, методи керівництва.

Соціологія управління, менеджмент, управлінські відносини, функції управління, ефективність управління, система управління, структура управління, управлінські рішення, лідерство і керівництво в управлінні, соціальне прогнозування, соціальне планування, соціальне проектування.

Контрольні запитання і завдання

1. У чому полягають особливості об'єкта і предмета соціології праці?
2. Охарактеризуйте головні категорії, поняття соціології праці.

3. Поясніть сутність Хоторнського експерименту. Чим збагатив він соціологію праці?
4. Проаналізуйте головні завдання соціології праці на сучасному етапі розвитку українського суспільства.
5. Визначте поняття «соціальне управління».
6. Охарактеризуйте управління як соціальну систему, розкрийте основні складові системи управління.
7. Назвіть основні методи та функції управління.
8. Чим відрізняється управління від менеджменту?
9. Охарактеризуйте основні положення наукових шкіл менеджменту.
10. Сформулюйте проблеми соціального управління в основних сферах суспільного життя.
11. Сформулюйте соціальні суперечності, що в першу чергу потребують управління.
12. Здійсніть порівняльний аналіз феноменів лідерства та керівництва.

Тести

1. Що є предметом соціології праці?

- а) економічні механізми підвищення ефективності праці;
- б) соціально-трудові відносини у сфері праці;
- в) розвиток особистості.

2. Що являє собою праця із соціологічного погляду?

- а) соціальний закон;
- б) соціальне явище;
- в) соціальну спільноту.

3. Які з перелічених функцій не властиві праці?

- а) створення матеріально-культурних благ;
- б) соціальної диференціації;
- в) біологічне відтворення суспільства;
- г) формування особистості.

4. Вкажіть принципи наукового управління Ф. Тейлора:

- а) детальне вивчення окремих дій у кожному виді праці;
- б) урахування індивідуально-психологічних особливостей працівника;
- в) досягнення найвищої продуктивності з допомогою психічних засобів;
- г) вивчення змін, які можуть бути викликані у психічному житті людини тими чи іншими виробничими чинниками.

5. Представники школи людських відносин:

- а) А. Файоль;
- б) Е. Мейо;
- в) М. Вебер.

6. Хто є автором концепції збагачення праці?

- а) А. Маслоу;

- б) Ф. Тейлор;
- в) М. Вебер;
- г) Ф. Херцберг.

7. Професійна адаптація - це:

- а) відносно стійкий і типовий для певної групи загальний емоційний настрій, який формується у процесі спільної трудової діяльності колективу через спілкування між людьми;
- б) соціальний процес засвоєння особистістю нової трудової ситуації, який характеризується активною взаємодією особистості й трудового середовища;
- в) пристосування, звикання людини до умов професійної діяльності, засвоєння нею виробничо-технічних і соціальних норм поведінки, необхідних для виконання трудових функцій.

8. Що розуміється під соціологією управління?

- а) система знань;
- б) науковий напрямок;
- в) галузь соціології.

9. Управління можна визначити як:

- а) цілеспрямований, плановий, координований, свідомо організований процес від одного індивіда на іншого, групу людей або соціальні організації;
- б) стихійний процес прямої або непрямой дії одного індивіда на іншого, групу людей або соціальні організації;
- в) цілеспрямований або стихійний процес дії одного індивіда на іншого, групу людей або соціальні організації.

10. У соціології управління управлінські процеси розглядаються і інтерпретуються з погляду:

- а) економічної доцільності прийняття рішень;
- б) взаємодії людей, які беруть в них участь, з'єднані в соціальні групи і включені в процеси управління - підпорядкування;
- в) психологічних наслідків для керівника та підлеглих.

Рекомендована література до теми

1. Вебер М. Избранные произведения. - М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
2. Гаєвська О. Б. Управління як соціальний феномен. - К.: КНЕУ, 2009. - 168 с.
3. Дворецька Г. В. Соціологія праці. - К.: КНЕУ, 2001. - 241 с.
4. Дюркгейм Э. О. О разделении общественного труда. Метод социологии. - М.: Прогресс, 1991. – 352 с.
5. Заславская Т. Й., Рывкина Р. В. Социология экономической жизни: очерки теории. – Новосибирск: Наука, 1991. – 442 с.
6. Кравченко А. И. Социология труда в XX в.: историко - критический очерк. - М.: Наука, 1987. - 182 с.

7. Кравченко А. И. Социология менеджмента. - М.: Изд-во МГУ, 1999. - 508с.
8. Лукашевич М. П. Соціологія праці. - К.: Либідь, 2004. - 440 с.
9. Нагорний Е. Соціологія управління: пошук відповідей на виклик часу // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2001. - №4. - С.126-132.
10. Полторац В. А . Соціологія: основи соціології праці та управління. - К.: УМЦ ВО, 1992. - 144 с.
11. Соціологія. Модульний курс.: навч. посіб / під ред. Н. М. Семке. - Х.: Торсінг плюс, 2009. - 352 с.
12. Туленков Н. В. Социальная эффективность управления: Монография. К.: МАУП, 1996. – 408 с.
13. Щекин Г. В. Теория социального управления: Монография. - К.: МАУП, 1996. - 408 с.
14. Черниш Н. Й. Соціологія. Курс лекцій. – Львів: вид-во «Кальварія», 2004. – 460 с.
15. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu./library/ (у локальній мережі ЧДТУ).

Тема 10 Соціологія політики

При розгляді теми насамперед необхідно з'ясувати різницю між політичною соціологією та політологією. Соціологія політики - галузь соціологічного знання, яка вивчає взаємозв'язки між суспільством і політичними інститутами. Необхідно проаналізувати такі поняття: об'єкт, предмет, сутність, структура, функції соціології політики, політика як соціальне явище, влада, електорат.

Особливу увагу слід приділити аналізу ролі соціології політики в суспільному житті, ціннісних орієнтаціях. Необхідно визначити місце та роль політичної сфери в суспільстві. Для кращого розуміння процесу включення людини в політичне життя необхідно розглянути питання політичної соціалізації особи.

Слід звернути увагу на те, що важливим засобом удосконалення політичної системи є політична культура. Політична культура включає політичне мислення, представлене сукупністю теоретичних положень, поглядів, ціннісних орієнтацій та ін., які реалізуються в процесі здійснення функцій політичної влади. Політична культура знаходить своє втілення у політичній діяльності.

Необхідно визначити форми і методи постійного впливу на політику держави, діяльність владних структур, опозиційних сил. Варто зупинитися на характеристиці соціальних рухів та організацій - добровільних об'єднань людей на основі спільних інтересів, їх призначення - виражати та представляти людей у взаєминах між собою та державою. Охарактеризувати міжнародні політичні відносини.

Ключові поняття: політика, політична влада, об'єкт і предмет соціології політики, політична соціалізація, політична культура, політична свідомість, політична діяльність, електорат, громадянське суспільство, соціальні рухи, міжнародні політичні відносини.

Контрольні запитання і завдання

1. Визначте сутність предмета соціології політики.
2. В чому полягає специфіка соціологічного підходу до вивчення політики?
3. Проаналізуйте основні дослідницькі напрями соціології політики.
4. Охарактеризуйте основні елементи політичної системи суспільства.
5. Що таке політичні рухи?
6. Що таке політична свідомість?
7. Зробіть визначення політичної культури.
8. Що означає політична соціалізація?
9. Що таке соціальна політика?
10. Охарактеризуйте сучасні теорії політичної еліти.
11. Що собою представляє політична еліта?
12. Визначте зв'язок політики із соціальною структурою суспільства.

Тести

1. Соціологія політики - це:

- а) галузь соціологічного знання, що вивчає генезис, сутність, функції, спільні закономірності розвитку етносів, міжетнічні відносини й виробляє основні принципи їх дослідження;
- б) галузь соціологічного знання, що вивчає політику як комплекс політичних інститутів і процесів у їх соціальному контексті;
- в) це система ідей, поглядів, уявлень, що містить у собі теоретичне осмислення політичного буття з погляду інтересів, потреб, цілей, ідеалів соціальних груп та верств, національних утворень.

2. Хто з перелічених мислителів ввів в обіг чимало положень, визначень соціології політики?

- а) М. Вебер;
- б) Ф. Тейлор;
- в) Е. Мейо;
- г) К. Леві-Стросс.

3. Політичний інститут - це:

- а) форма суспільного життя, яка являє собою сукупність духовних та практично-предметних проявів політичного буття людини та суспільства, спрямована на вироблення політичних зв'язків і відносин між людьми й організаціями;

- б) політичний феномен, що являє собою сукупність ролей і статусів, спрямованих на задоволення певних соціальних потреб;
- в) одна з форм соціальної активності, індивідуальна чи колективна участь у політичному житті, яка прямо чи опосередковано переслідує політичні інтереси великих суспільних груп.

4. Політична соціалізація - це:

- а) процес розвитку, протягом якого діти та підлітки сприймають ідеї, політичні позиції та поведінку, характерні для даної спільноти;
- б) посилення впливу політики на сфери суспільного життя, пов'язане з цим підвищення ролі держави в суспільстві та включення рядових громадян у політичний процес;
- в) спосіб дії у сфері політики, вид участі (неучасті) в політичному житті суспільства, конкретна повсякденна діяльність індивіда, соціальної групи, що виражається в оцінках, позиціях, певних діях.

5. Політичне життя - це:

- а) форма суспільного життя, яка являє собою сукупність духовних та практично-предметних проявів політичного буття людини та суспільства, спрямована на вироблення політичних зв'язків і відносин між людьми й організаціями;
- б) політичний феномен, що являє собою сукупність ролей і статусів, спрямованих на задоволення певних соціальних потреб;
- в) одна з форм соціальної активності, індивідуальна чи колективна, участь у політичному житті, яка прямо чи опосередковано переслідує політичні інтереси великих суспільних груп.

6. Політична культура - це:

- а) усвідомлення соціальними суб'єктами (особами, групами, класами) об'єктивної можливості та потреби участі в здійсненні політичної влади за допомогою держави, політичних партій, суспільних організацій;
- б) система відносно стійких політичних знань, оцінок, моделей поведінки, цінностей, традицій, норм, що склалися історично та регулюють політичні відносини у суспільстві;
- в) одна з форм соціальної активності, індивідуальна чи колективна, участь у політичному житті, яка прямо чи опосередковано переслідує політичні інтереси великих соціальних груп.

7. Політичні інтереси - це:

- а) усвідомлення соціальними суб'єктами (особами, групами, класами) об'єктивної можливості та потреби участі в здійсненні політичної влади за допомогою держави, політичних партій, суспільних організацій;
- б) політичний феномен, що являє собою сукупність ролей і статусів, спрямованих на задоволення певних соціальних потреб;
- в) одна з форм соціальної активності, індивідуальна чи колективна, участь у політичному житті, яка прямо чи опосередковано переслідує політичні інтереси великих соціальних груп.

8. Політична поведінка - це:

- а) процес розвитку, протягом якого діти та підлітки сприймають ідеї, політичні позиції та поведінку, характерні для даної спільноти;
- б) посилення впливу політики на сфери суспільного життя, пов'язане з цим підвищення ролі держави в суспільстві та включення рядових громадян у політичний процес;
- в) спосіб дії у сфері політики, вид участі (неучасті) в політичному житті суспільства, конкретна повсякденна діяльність індивіда, соціальної групи, що виражається в оцінках, позиціях, певних діях.

9. Політична партія - це:

- а) структурно неформлене об'єднання громадян, яке має тимчасовий характер і спрямоване на виконання певних завдань;
- б) організована частина суспільства, члени якої об'єднуються щоб вибороти владу в державі та утримати її;
- в) об'єднання, яке створюється при державному органі і є формою прояву громадської активності мас.

10. Політичні рухи - це:

- а) нові суспільні рухи, які протиставляють підходам традиційних організацій (державі, політичним партіям, профспілкам) свої рішення глобальних і місцевих проблем;
- б) динамічні співтовариства великих груп людей, які усвідомили єдність своїх соціальних, економічних і духовних інтересів, відмінність від інтересів інших верств і груп населення і відстоюють їх перед державою;
- в) взаємодія суб'єктів політики та влади, при якому відбувається їх об'єднання та розділення, передача ідей, поглядів, обмін ресурсами, передача вольових пробуджень від активного суб'єкта до пасивного.

Рекомендована література до теми

1. Арсеєнко А. Глобалізація як вона є на порозі ХХІ ст. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2010. - №3. - С.114-137.
2. Бурдьє П. Соціологія політики. – М.: 1993 – 333 с.
3. Валерстайн І. Демократія, капіталізм і трансформація // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – №2. –С. 72-85.
4. Дворецька Г. В. Соціологія: навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. - 472 с.
5. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 320 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu./library/ (у локальній мережі ЧДТУ).
6. Куценко О. Україна в трансформаційних процесах // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. - №3. –С.5 – 37.

7. Лукашевич М. П, Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс. – К.: Каравела, 2004. - 456 с.
8. Малюк А. Зміна соціально-класової стратифікації владних і панівних груп Заходу за умов структурної кризи капіталізму // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2013. - №2. – С.36-51.
9. Симончук О. Класова дія: тенденції формування соціальних класів в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2011. - №4. - С.50 - 96.
10. Соціологія. Підручник / За ред. В. М. Пічі. - Львів: «Магнолія 2006», 2009 – 293 с.
11. Соціологія. Підручник для соціогуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / Галушко К. Ю., Ярошенко А. О., Степико В. П. та інші; гол. ред. В. Б. Євтух. - К.: Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2010. - 360 с.
12. Черниш Н. Й. Соціологія. Курс лекцій. - Львів: вид-во «Кальварія», 2004. – 460 с.
13. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu. /library / (у локальній мережі ЧДТУ).

Тема 11 Соціологія культури, науки, освіти, релігії

Даючи соціологічний аналіз культури, треба зупинитися на трактуваннях цього феномена. Студентам слід засвоїти, що соціологія культури – це галузь соціологічного знання, що вивчає закономірності функціонування та розвитку культури як суспільного явища, а також форми виявлення цих закономірностей. Розглянути типи, види та форми культури. Звернути увагу на головні складові елементи культури: мову, цінності, норми, звичаї, обряди, традиції. Ці елементи виступають не лише засобом збереження та передачі досвіду, а й засобом перетворювальної діяльності. Треба з'ясувати значення культури для процесу функціонування суспільства, охарактеризувати нову соціокультурну реальність в Україні.

Інтегруючим елементом сучасної культури є наука. Соціологія науки - це галузь соціологічного знання, яка вивчає спеціалізовані форми виробництва, накопичення і використання знань, тобто функціонування науки як соціального інституту. Можна виділити такі основні групи соціальних функцій науки: культурно-світоглядні, функції науки як безпосередньої продуктивної сили суспільства, функції науки як соціальної сили. Слід звернути увагу на те, що наука комплексно впливає на життя суспільства, в тому числі на економічний розвиток, соціальне управління, соціальні інститути, що займаються формуванням світогляду людей.

Пристаюючи до вивчення теми «Соціологія освіти», слід з'ясувати, що це галузь соціологічної науки, яка вивчає закономірності розвитку й функціонування освіти як соціального інституту та його взаємодії з суспільством. Слід визначити об'єкт і предмет соціології освіти та роль освіти в житті суспільства. Проаналізувати соціальні функції, мету, структуру освіти. У

«Законі про освіту» виділено такі елементи освіти: дошкільна освіта і виховання, загальна середня освіта, позашкільна освіта і виховання, професійно-технічна освіта, вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура й докторантура, самоосвіта.

Доцільно звернути увагу на глобальну кризу освіти та шляхи її подолання, соціологічний вимір процесу реформування освіти в Україні, Болонський освітній процес, реалії та перспективи України на шляху інтеграції вищої освіти в європейський освітній простір.

Вивчаючи цю тему необхідно перш за все з'ясувати, що релігія - це соціальне явище. Її виникнення, існування визначені умовами минулого та сучасного. Соціологію цікавить це соціальне явище як важливий структурний елемент суспільства. Слід визначити предмет і об'єкт соціології релігії, взаємозв'язок соціології релігії з іншими науками. Слід знати, що релігія як соціальний інститут має таку структуру: релігійні організації, релігійний культ, систему догматів, норми моралі, специфічні емоційні переживання. Релігія виконує основні функції: регулятивну, світоглядну, компенсаторську, інтегруючу та ін. Процеси, що відбуваються в релігії, впливають на інші соціальні процеси, найважливіші з них: сакралізації та секуляризації. Важливо охарактеризувати сучасну релігійну ситуацію в Україні.

Корисно зрозуміти, що в період розбудови демократичного суспільства, збільшується кількість людей, які є прихильниками певних релігій чи релігійних сект. Саме тому майбутнім фахівцям треба розібратися в сутності, значенні та функціях релігії як специфічної формі суспільної свідомості.

Ключові поняття: культура, субкультура, домінуюча культура, контркультура, матеріальна культура, духовна культура, народна культура, елітарна культура, масова культура, конфесійна культура, національна культура, культурні універсалиї, культурна статика та динаміка, етноцентризм, соціокультурні зміни, поліфункціональність культури, об'єкт і предмет соціології науки, складові науки, функції науки, об'єкт і предмет соціології освіти, соціальні функції освіти, освіта як соціальний інститут, релігія, конфесії, релігійні відносини.

Контрольні запитання і завдання

1. В чому полягають особливості поняття «культура» з точки зору соціологічного аналізу?
2. Які Ви знаєте структурні компоненти культури?
3. Що називають культурними універсалиями?
4. Поясніть роль мови як першооснови культури.
5. Що включає матеріальна і духовна культура?
6. Загальнонародна, національна та елітарна культури. Розкрийте зміст кожної з цих культур.

7. Що таке субкультура? Чи доводилось Вам зустрічатися з якими-небудь субкультурами? Чим вони відрізняються?
8. Якою мірою можна говорити про народження глобальної культури? Як Ви ставитесь до цієї перспективи - позитивно чи негативно?
9. Що таке наука? Визначте аспекти вивчення науки як соціального явища?
10. Визначте пріоритетні напрямки розвитку науки в Україні.
11. Обґрунтуйте особливості об'єкта і предмета соціології освіти. Визначте елементи освіти. Які функції виконує освіта як соціальний інститут?
12. В якому напрямку повинно проходити, на Вашу думку, реформування системи освіти України.
13. Охарактеризуйте функції релігії як соціального інституту.
14. Поясніть сутність поняття «релігійність». Проаналізуйте ступінь релігійності населення України.

Тести

1. Спочатку слово «культура» означало:

- а) шлях або засіб досконалості;
- б) спосіб обробки землі;
- в) штучне утворення, що несе в собі перекрученість, усілякі вади тощо.

2. Яке з визначених понять відповідає поняттю «культура у широкому розумінні»:

- а) це певна система важливих для людини смислових комплексів - цінностей, що здатні виступати регулятивними принципами індивідуальної та групової поведінки;
- б) це соціальний механізм взаємодії людини, спільноти із середовищем (природним і соціальним);
- в) це цінності, переконання, норми поведінки, які властиві певному суспільству, соціальній групі, індивіду.

3. Яке з визначень відповідає поняттю «масова культура»:

- а) це твори мистецтва, що мають загальнодоступні форми та розважальний характер, створюються на основі певних штампів і доступні для всіх верств населення;
- б) це сукупність норм, цінностей, способів комунікацій, що вироблені членами певної соціальної групи на протипагу загальноприйнятим нормам і цінностям та які є опозиційними;
- в) це культура, яка сформована у тій чи іншій соціальній групі на протипагу загальноприйнятим нормам і цінностям та які є опозиційними. розбіжностей між традиціями та інноваціями в тій чи іншій сфері соціальної практики.

4. Культурна криза - це період, що характеризується:

- а) як тривалий стан в межах якого не відбуваються зміни культурних норм, цінностей та традиції домінують над інноваціями, заперечують їх, що знижує адапційний потенціал культури;
- б) багатоманітними, швидкими змінами, результати яких важко спрогнозувати, оскільки соціокультурні процеси є нестійкими та швидка зміна подій залучає до активних дій різні соціальні сили та суб'єкти діяльності;
- в) зростанням хаотичних тенденцій, збільшенням протиріч та розбіжностей між традиціями та інноваціями в тій чи іншій сфері соціальної практики.

5. Наука - це:

- а) система цінностей, життєвих уявлень, зразків поведінки, норм, сукупність способів і засобів людської життєдіяльності, об'єктивованих у предметних, матеріальних носіях та успадкованих наступними поколіннями;
- б) особлива форма суспільної свідомості, цілеспрямований процес отримання і впровадження знань, результат спеціалізованої діяльності, яка має матеріальне та методичне забезпечення;
- в) система символів, переконань, цінностей, норм, зразків поведінки, які відрізняють ту чи іншу соціальну групу від культури більшості суспільства.

6. Наука виступає у суспільстві:

- а) соціальною спільнотою;
- б) соціальним інститутом;
- в) соціальним законом.

7. Освіта - це:

- а) особлива форма суспільної свідомості, цілеспрямований процес отримання і впровадження знань, результат спеціалізованої діяльності, яка має матеріальне та методичне забезпечення;
- б) система вірувань і ритуалів, за допомогою якої група людей пояснює та реагує на те, що вважає надприродним та священним;
- в) соціальний інститут, який специфічними методами реалізує процес соціалізації людей, передусім підростаючого покоління (підготовку і залучення до життя суспільства через навчання і виховання).

8. Освіта виступає у суспільстві:

- а) соціальною спільнотою;
- б) соціальним інститутом;
- в) соціальним законом.

9. Релігія - це:

- а) особлива форма суспільної свідомості; цілеспрямований процес отримання і впровадження знань, результат спеціалізованої діяльності, яка має матеріальне та методичне забезпечення;

- б) система вірувань і ритуалів, за допомогою якої група людей пояснює та реагує на те, що вважає надприродним та священним;
- в) система символів, переконань, цінностей, норм, зразків поведінки, які відрізняють ту чи іншу соціальну групу від культури більшості суспільства.

10. Соціологія релігії вивчає:

- а) появу і розвиток релігійних уявлень;
- б) відношення віруючої людини до об'єкта поклоніння;
- в) вплив релігії на соціальну поведінку.

Рекомендована література до теми

1. Вебер М. Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
2. Герасимчук А. А., Шиян О. М. Соціологія. Курс лекцій. – К.: Європейський університет, 2000. - 86 с.
3. Дворецька Г. В. Соціологія. Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2002. - 472 с.
4. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: підручник. – К.: Каравела, 2004. - 256 с.
5. Нестуля О. О. Соціологія: практикум. Модульний варіант: навч. посіб. (для студ. вищ. навч. закл.) / О. О. Нестуля, С. І. Нестуля, С. Ж. Верезомська. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 272 с.
6. Пачковський Ю. Ф. Соціологія і психологія. Навч. посіб. - К.: Каравела, 2012. - 760 с.
7. Піча В. М. Соціологія: загальний курс / В. М. Піча. - К.: Каравела, 2000. - 248 с.
8. Сірий Є. В. Соціологія / Сірий Є. В. - К.: Атіка, 2004. - 480 с.
9. Смелзер С. Социология. Пер. с англ. – М.: Феникс, 1994. - 688 с.
10. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. - 542 с.
11. Соціологія / Заг. ред. В. П. Андрущенко, М. І. Горлача. – Харків-Київ: Єдинорог, 1998. - 624 с.
12. Соціологія культури. Навч. посіб. / Ю. М. Семашко, В. М. Піча, О. Погорілий та ін. - К.: Каравела. Львів: «Магнолія плюс», «Новий світ-2000», 2004. - 277 с.
13. Соціологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. Городяненка. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - 560 с.
14. Соціологія. Навч. посіб. для вищих навчальних закладів / За ред. С. О. Макеєва. – К.: Знання, 2003. - 454 с.
15. Соціологія. Посібник для підготовки до іспитів / О. В. Пшеничнюк, О. В. Романівська. - К.: Вид. Паливода А. В., 2005. - 172 с.
16. Соціологія. Модульний курс : навч. посіб. / За ред. Н. М. Семке. - Х.: Торсінг плюс, 2009. - 352 с.

17. Черниш Н. Соціологія: курс лекцій / Черниш Н. - Львів: вид -во «Кальварія», 2004. - 460 с.
18. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu./library/ (у локальній мережі ЧДТУ).

Тема 12 Соціологія масових комунікацій

Вивчення даної теми передбачає ознайомлення із сутністю соціології масових комунікацій – галузі соціології, яка вивчає процеси функціонування і розвитку засобів масових комунікацій, їх соціальну обумовленість та вплив на соціальні, політичні, економічні, культурні явища.

Слід знати, що масова комунікація – систематичне, одночасне поширення соціальної інформації на великі аудиторії з метою інформування та здійснення різноманітного впливу на свідомість та поведінку людей.

Треба пояснити сутність об'єкта, предмета соціології масової комунікації, історію виникнення. До основних функцій засобів масової комунікації відносять: інформаційну, комунікативну, виховну, управлінську, соціальної адаптації, соціальної ідентифікації, рекреативну.

Найбільш поширеними підходами до вивчення масових комунікацій є: концепція «тотального» впливу, обмежених ефектів, глобалістської орієнтації, семіотична, постмодерністська концепція. Необхідно звернути особливу увагу на особливості функціонування засобів масової інформації в Україні.

Контрольні запитання і завдання

1. Визначте предмет соціології масових комунікацій.
2. Визначте об'єкт соціології масових комунікацій.
3. Структура масової комунікації. Специфіка масової комунікації.
4. Які функції виконують ЗМІ?
5. Наскільки розвиток науково-технічного прогресу обумовлює рівень впливу масової комунікації на суспільство?
6. У чому сенс концепції глобалістської орієнтації?
7. В чому полягають особливості функціонування ЗМІ в сучасній Україні?
8. Охарактеризувати вплив засобів масової комунікації на формування політичної культури.
9. Взаємодія політики, ЗМІ та влади в період національного відродження в Україні
10. Навести приклад, який ілюструє вплив масової комунікації як “соціального наркотику”.
11. Навести приклад, який ілюструє процес руйнування соціальних стереотипів за допомогою засобів масової комунікації.
12. Навести приклад, що ілюструє процес творення соціальних стереотипів за допомогою засобів масової комунікації.

Тести

1. Комунікація як термін латинського походження означає:

- а) повідомлення;
- б) передача;
- в) бесіда;
- г) розмова;
- д) усе зазначене.

2. Соціологи розуміють під комунікацією

- а) обмін інформацією між складовими динамічних систем;
- б) взаємодію;
- в) передачу соціальної інформації;
- г) усе зазначене.

3. Теорію комунікації розробив:

- а) У. Вівер;
- б) В. М. Глушков;
- в) Н. Вінер;
- г) К. Шенон.

4. Об'єктом комунікаційної діяльності є:

- а) соціальна спільнота;
- б) група людей
- в) індивід;
- г) біологічна пам'ять;
- д) психічна пам'ять;
- е) соціальна пам'ять.

5. Комунікація як процес передбачає наявність:

- а) чотирьох учасників;
- б) трьох учасників;
- в) двох учасників.

6. При комунікації має бути присутній:

- а) об'єкт нематеріального характеру;
- б) матеріальний об'єкт;
- в) обидва об'єкти.

7. Соціальними функціями масової комунікації є:

- а) соціалізуюча;
- б) правова;
- в) інформаційна;
- г) організаційно-поведінкова;
- д) культурологічна;
- е) комунікаційна;
- є) емоційно-тонізуюча;
- ж) усе зазначене.

8. Засвоєння соціального досвіду, опанування правових, соціальних норм, професійних навичок у процесі комунікаційної діяльності — це:

- а) соціально-психологічна культура;
- б) суспільна свідомість;
- в) соціальна пам'ять;
- г) соціалізація;
- д) суспільна діяльність.

9. Управління свідомістю та поведінкою людей в певних політичних, соціальних економічних інтересах правлячої еліти називають:

- а) маніпулюванням;
- б) іміджем;
- в) рекламуванням.

10. Вербальний канал комунікації реалізується через:

- а) міміку;
- б) передавання мовних повідомлень;
- в) тести;
- г) рухи;
- д) сміх, посмішку, плач;
- е) нахмурені брови, холодний піт;
- є) покачування голови на знак згоди чи незгоди;
- ж) знизування плечима при непорозумінні;
- з) усе зазначене.

Рекомендована література до теми

1. Батаєва К. Соціальна феномен кіберкомунікації // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2011. - №1. - С.52-66.
2. Бебик В.М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка, паблік рилейшнз. — К.: МАУП, 2005. — 440 с.
3. Костенко Н. Вхопити реальне коли медіа повсюдно: онтологічний інтерес у культурних дослідженнях, теорії медіа // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2010.- №1. - С.3-16.
4. Куденко Н. В. Менеджмент-управління інформацією / Навч. пос. — К.: КДТЕУ, 1999. — 313 с.
5. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 320 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu. /library / (у локальній мережі ЧДТУ).
6. Матвієнко О. В. Основи інформаційного менеджменту: Навч. посіб. — К.: Центр навч. літ., 2004. — 124 с.
7. Осовська Г.В. Комунікації в менеджменті: Навч. посіб. — К.: Кондор, 2003. – 218 с.

8. Соціологія. Підручник. За ред. В. Г. Городяненка. - К.: ВЦ «Академія», 2002. - 560 с.
9. Соціологія. Підручник для вищої школи. - Х.: Фактор, 2006. - 768 с.
10. Тестові завдання з дисципліни “Інформаційно-комунікаційний менеджмент” (для спеціалістів, магістрів кореспондентської форми навчання, до заліку). — К.: МАУП, 2005. — 26 с.
11. Черниш Н. Соціологія: курс лекцій / Черниш Н. - Львів: вид -во «Кальварія», 2004. - 460 с.

Тема 13 Конкретно-соціологічне дослідження: сутність, етапи, види

Вивчення теми передбачає засвоєння студентами сутності соціологічного дослідження, його різновидів, визначення етапів організації соціологічного дослідження.

При з'ясуванні сутності програми соціологічного дослідження необхідно визначити її структуру, зміст предмета та об'єкта дослідження. Визначити роль, мету та завдання соціологічного дослідження. Необхідно звернути увагу на побудову гіпотези. Доцільно з'ясувати яких видів буває гіпотеза, які вимоги до неї висувуються. Слід звернути увагу на стратегічний план та основні нормативні вимоги до організації соціологічного дослідження.

При організації соціологічного дослідження особливу увагу слід звернути на значення методу вибірки, способи формування вибіркової сукупності, вимоги забезпечення якості та надійності вибірки, види помилок вибірки, аналіз результатів вибірки. Підготовка виконавців: необхідні знання, вміння, навички.

Контрольні запитання і завдання

1. Що таке емпіричне соціологічне дослідження? Чим воно відрізняється від теоретичного?
2. Назвіть та охарактеризуйте основні етапи у проведенні соціологічного дослідження.
3. Розкрийте сутність і зміст основних компонентів програми і робочого плану соціологічного дослідження.
4. Поясніть що таке соціальна проблема?
5. Як співвідносяться об'єкт і предмет дослідження?
6. Покажіть на прикладі, як пов'язані між собою проблемна ситуація, проблема, мета і завдання конкретного соціологічного дослідження.
7. Чим відрізняється теоретична інтерпретація від емпіричної?
8. Що таке генеральна та вибіркова сукупність? Що таке репрезентативність вибірки?
9. Охарактеризуйте основні типи вибірки.
10. У чому полягають особливості основних підходів до побудови вибірки?

11. Визначте сутність функцій соціологічного дослідження: пізнавальної, методологічної, практичної, інформаційної, управлінської.
12. Наведіть приклад проблемної ситуації у підприємстві, яка може дати поштовх до соціологічного дослідження.

Тести

1. Соціологічним дослідженням називають:

- а) методологічна та методична база, яка забезпечує проведення опитування респондентів з актуальних питань;
- б) система теоретичних та емпіричних процедур, які сприяють отриманню нових знань про досліджуваний об'єкт, з метою вирішення конкретних теоретичних та соціальних проблем;
- в) збирання емпіричного матеріалу, з метою вирішення конкретних прикладних завдань.

2. Пілотажне соціологічне дослідження - це дослідження:

- а) описове;
- б) аналітичне;
- в) панельне;
- г) розвідувальне.

3. Соціологічне дослідження, яке дає розгорнутий систематичний опис об'єкту дослідження - це:

- а) розвідувальне дослідження;
- б) описове дослідження;
- в) аналітичне дослідження;
- г) лонгітюдне дослідження.

4. Результатом якого дослідження є аналіз об'єкта, розробка правил, теорій:

- а) описового;
- б) пілотажного;
- в) аналітичного.

5. До інструментарію соціологічного дослідження належать:

- а) методи вирішення проблемної ситуації;
- б) засоби збору та аналізу первинної інформації;
- в) методи соціологічного дослідження.

6. Програма соціологічного дослідження - це:

- а) теоретичні схеми, моделі, диспозиції, інші пізнавальні регулятиви;
- б) науковий документ, який регламентує всі етапи, стадії підготовки, організації та проведення соціологічного дослідження;
- в) механізми упереджувального сприйняття та реакцій груп, колективів, інститутів інших соціальних спільнот на зовнішні впливи.

7. Наукова гіпотеза - це:

- а) припущення;

- б) затверджена теорія;
- в) неперевірене практикою положення.

8. Генеральна сукупність - це:

- а) частина об'єктів генеральної сукупності, яка становить суму вихідних одиниць спостереження, вивчення та аналізу;
- б) частина об'єктів певної сукупності, яка становить суму вихідних одиниць спостереження, вивчення та аналізу;
- в) об'єкт соціологічного дослідження в єдності його суттєвих якостей та ознак.

9. Вибіркова сукупність - це:

- а) певна кількість елементів генеральної сукупності, відібраних за певними правилами;
- б) частина генеральної сукупності, відібрана випадково, без системи;
- в) уся генеральна сукупність, згрупована за певними ознаками.

10. Репрезентативність - це:

- а) теоретичні схеми, моделі, диспозиції, інші пізнавальні регулятиви;
- б) принцип тотожності сформованої моделі досліджуваного об'єкта параметрам генеральної сукупності;
- в) обґрунтоване припущення про майбутній стан явищ природи і суспільства або явища, не відомі в даний момент, але які піддаються виявленню.

Рекомендована література до теми

1. Гречихин В. Т. Лекции по методике и технике социологического исследования. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 232 с.
2. Дворецька Г. В. Соціологія: навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 472 с.
3. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 320 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu.library / (у локальній мережі ЧДТУ).
4. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій. – К.: Наук. думка, 1996 – 232 с.
5. Паніотто В., Харченко Н.К. Криза в методах опитуваннях та шляхи їх подолання // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2012. - №1. – С.3-19.
6. Рабочая книга социолога. – М.: Наука, 1983. – 477 с.
7. Соціологія. Підручник / За ред. В. М. Пічі. – Львів: «Магнолія - 2006», 2009 – 293 с.
8. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu.library / (у локальній мережі ЧДТУ).
9. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования: описание, объяснение, понимание социальной реальности: учеб. пособие. – М.: Издательство «Омега - Л», 2011. – 567 с.

Тема 14 Методи збору та аналізу соціологічної інформації

При вивченні теми слід звернути увагу на те, що соціологічними методами називаються правила та способи, за допомогою яких встановлюється зв'язок між фактами, гіпотезами та теоріями. При зборі первинних даних у соціологічному дослідженні використовують такі основні методи: опитування (анкетування, експертне опитування, інтерв'ю, соціометричне опитування); аналіз документів (якісний і кількісний); спостереження; експеримент. Той чи інший метод визначається завданням соціологічного дослідження, специфікою його об'єктів.

Найпоширенішим методом є опитування. Опитування – це метод одержання первинної соціологічної інформації, що ґрунтується на усному або письмовому зверненні до людей з питаннями, зміст яких є проблемою дослідження. Застосовуючи метод опитування, одержують достовірне, об'єктивне, унікальне знання про певні суспільні явища та процеси. Виділяють два головні різновиди соціологічного опитування: анкетування та інтерв'ювання. В практиці соціологічних досліджень також використовують такі методи як соціометричне та експертне опитування.

Аналіз документів – один із найпоширеніших методів збору соціологічної інформації. Цей метод часто використовується разом з іншими методами. Метод аналізу документів – це сукупність методико-технічних процедур і прийомів для отримання інформації, вилученої з документальних джерел. Під документом в соціології розуміють спеціально створений людиною предмет, призначений для зберігання та передачі інформації. Потрібно звернути увагу на класифікацію документів, методи аналізу документів, основні напрямки використання контент-аналізу.

Відомим методом зібрання соціологічної інформації є метод спостереження – планомірного цілеспрямованого сприйняття дослідницького об'єкта, результати якого в тій чи іншій формі фіксуються дослідником і потім перевіряються. Слід визначити місце спостереження серед інших методів збору соціологічної інформації, звернути увагу на розробку програми, визначення мети, завдання, предмета і об'єкта спостереження. Потрібно зупинитися на використанні технічних засобів у спостереженні, обробці результатів дослідження.

Експеримент – це загальнонауковий метод одержання нового знання в контрольованих і керованих умовах. Необхідно ознайомитись з видами експерименту.

Заключний етап емпіричного соціологічного дослідження передбачає обробку та аналіз соціальної інформації. Підсумок аналізу та інтерпретації соціологічних даних набуває форми документів: звіту, аналітичної довідки, які включають відомості, висновки, рекомендації для прийняття практичних рішень.

Ключові поняття: соціологічне дослідження, види соціологічного дослідження, програма соціологічного дослідження, робочий план, соціальна проблема, об'єкт і предмет соціологічного дослідження, гіпотеза, вибірка, генеральна і вибіркова сукупність, методи соціологічних досліджень, аналіз документів, контент-аналіз, опитування, анкета, соціологічне інтерв'ю, соціометричне опитування, соціологічне спостереження, соціологічний експеримент, аналіз соціологічної інформації.

Контрольні запитання і завдання

1. В яких випадках у соціології вживають спостереження, експеримент, аналіз документів, опитування?
2. У чому полягає специфіка опитування як методу збору соціологічної інформації?
3. Охарактеризуйте види соціологічного опитування.
4. Чому анкетування є одним із найпоширеніших видів соціологічного дослідження?
5. Визначте переваги й недоліки роздаткового, поштового, друкованого у пресі анкетування?
6. Охарактеризуйте переваги й недоліки соціологічного інтерв'ю.
7. Наведіть приклад теми, для вивчення якої можна було б застосувати метод спостереження.
8. У яких випадках доцільно використовувати контент-аналіз?
9. За яких умов застосовують у соціології соціометричне опитування?
10. Поясніть що таке експертне опитування у соціології?
11. Для чого і як здійснюється опис інформації, обчислення та оформлення узагальнюючої інформації?
12. Розкрийте сутність основних методів обробки соціологічної інформації.

Тести

1. **Найбільш розповсюдженим методом збирання соціологічної інформації є:**
 - а) спостереження;
 - б) аналіз документів;
 - в) опитування;
 - г) експеримент.
2. **Який вид запитання анкети передбачає вільний виклад відповіді:**
 - а) контактні запитання;
 - б) закриті запитання;
 - в) відкриті запитання.
3. **Як називається метод отримання інформації, коли людині задають спеціально підібрані питання?**

- а) спостереження;
- б) інтерв'ювання;
- в) експеримент.

4. Інтерв'юсром називають:

- а) особу, яка ставить запитання;
- б) особу, якій ставлять запитання.

5. Особа, яка дає відповіді на питання соціологічного опитування:

- а) респондент;
- б) анкетер;
- в) інформатор.

6. Синонімом формалізованого методу аналізу документів є:

- а) якісно-кількісний;
- б) контент-аналіз.

7. Документальні джерела, які містять в собі дані і судження в числовій формі, у вигляді таблиць, графіків, схем - це:

- а) фотодокументи;
- б) статистичні документи;
- в) біографічні документи.

8. Збір первинної інформації шляхом безпосереднього сприйняття - це:

- а) спостереження;
- б) інтерв'ювання;
- в) експеримент.

9. Включене спостереження - це:

- а) спостереження, при якому дослідник тією чи іншою мірою безпосередньо включений у досліджуваний процес;
- б) спостереження, яке застосовують у реальній життєвій ситуації;
- в) спостереження, яке використовують з метою пошуку фактів, коригуючи тему досліджень.

10. Найрідше використовується при соціологічних дослідженнях метод:

- а) спостереження;
- б) експеримент;
- в) анкетування.

Рекомендована література до теми

1. Гречихин В. Т. Лекции по методике и технике социологического исследования. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 232 с.
2. Дворецька Г. В. Соціологія: навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 472 с.
3. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 320 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu. /library / (у локальній мережі ЧДТУ).
4. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій. – К.: Наук. думка, 1996. – 232 с.

5. Паніотто В., Харченко Н.К. Криза в методах опитуваннях та шляхи їх подолання // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2012. - №1. – С.3-19.
6. Прибиткова І. Статистичний аналіз і вимірювання в соціологічних дослідженнях // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2012. - №2. – С.99 - 113.
7. Рабочая книга социолога. – М.: Наука, 1983. – 477 с.
8. Соціологія. Підручник / За ред. В. М. Пічі. – Львів: «Магнолія - 2006», 2009 – 293 с.
9. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu. /library / (у локальній мережі ЧДТУ).
10. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования: описание, объяснение, понимание социальной реальности: учеб. пособие. – М.: Издательство «Омега - Л», 2011. – 567 с.

3 МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО НАПИСАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Контрольна робота з курсу «Соціологія» для студентів заочної форми навчання є поточною формою контролю знань. Приступаючи до написання контрольної роботи, необхідно ознайомитись з навчально- методичною і науковою літературою, в якій розкрита дана тема. Після ознайомлення з літературою слід перейти до складання плану. За своєю структурою план містить: вступ, основну частину, заключну частину. Після заключної частини треба навести список використаних джерел за встановленими правилами оформлення.

У вступі треба визначити актуальність обраної теми, мету, задачі, охарактеризувати ступінь розробки проблеми у літературі. В основній частині необхідно поетапно розкрити головні питання теми. В заключній частині міститься висновок, в якому узагальнюються результати викладеного матеріалу і напрямки наступного дослідження теми.

У процесі роботи над контрольною роботою передбачається обговорення із викладачем теми, узгодження плану, літератури та ін.. При оцінці контрольної роботи особлива увага звертається на опрацювання й аналіз літературних джерел, знання понять та їх дефініцій, творче осмислення викладеного матеріалу. Захист контрольної роботи – означає допуск студента до заліку або іспиту.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Контрольна робота зарахована і допускається до її захисту за умов:

- зміст виконаної роботи відповідає обраному варіанту;
- відповіді контрольної роботи в цілому розкривають тему;
- наявність висновку до теми;
- наявність списку використаної літератури.

Тематика контрольних включає 52 варіанти. Теми між студентами, для написання контрольної роботи за однією з них, розподіляє викладач за бажанням студента у відповідності з його інтересами.

Обсяг контрольної роботи — 12-13 сторінок учнівського зошиту або 9–10 аркушів формату А4 із полями з усіх сторін 25 мм, інтервал полуторний, розмір шрифту 14. Оформлення титульного аркуша роботи здійснюється за встановленим зразком.

Теми контрольних робіт

1. Роль соціології у суспільстві, її функції та завдання.
2. Наукові дискусії навколо предмета соціології.
3. Структура та функції соціології.
4. О. Конт - фундатор соціології.
5. Соціологія ХІХ ст. та її основні напрями.
6. Роль Е. Дюркгейма в становленні соціології як науки.
7. Розвиток соціологічної теорії в працях М. Вебера.
8. Теорія наслідування Г.Тарда.
9. П. Сорокін та його інтегральна соціологія.
10. Функціоналістська теорія Р. Мертона.
11. Грушевський - видатний український соціолог.
12. Соціологічні погляди М. Драгоманова.
13. Проблеми теоретичної соціології М. Ковалевського.
14. Особливості розвитку соціологічної думки в Україні.
15. Суспільство як система: основні підходи системного дослідження соціальних процесів.
16. Теорії постіндустріального суспільства.
17. Проблеми глобалізації.
18. Концепції конфлікту в зарубіжній та вітчизняній соціології.
19. Соціальна структура суспільства.
20. Особливості соціальної структури суспільства в сучасній Україні.
21. Теорія соціальної стратифікації та її роль у дослідженні соціальної структури суспільства.
22. Маргінальність соціальних груп в умовах трансформації українського суспільства.
23. Особистість і суспільне життя.
24. Проблеми соціалізації особистості.
25. Статусні і рольові теорії особистості.
26. Ціннісні орієнтації студентів.
27. Девіантна поведінка молоді як об'єкт соціологічного дослідження.
28. Соціологія молоді як галузь соціологічної науки.
29. Основні проблеми сучасної української молоді.
30. Міжнаціональні та міжетнічні конфлікти та їх специфіка.

31. Проблеми реформування освіти в умовах трансформації українського суспільства.
32. Наука - соціальне явище. Соціальні функції науки.
33. Проблеми відродження національної культури в Україні.
34. Структура, функції, типологія сучасної сім'ї.
35. Проблеми студентської сім'ї.
36. Демографічна політика в Україні.
37. Специфіка гендерної соціалізації у сучасному українському суспільстві.
38. Соціальна дискримінація жінок: сутність та форми прояву.
39. Соціально-економічні моделі розвитку суспільства.
40. Сучасний етап соціально-економічних перетворень в Україні.
41. Соціологія праці та зайнятості: історія та сучасність
42. Протиріччя та конфлікти у трудових колективах і способи їх вирішення.
43. Теорія «людських відносин» Е. Мейо.
44. Теорія «ієрархії людських потреб» А. Маслоу.
45. Генезис та еволюція соціального управління.
46. Соціальне програмування та прогнозування в управлінні.
47. Соціологічне дослідження, його організація.
48. Програма соціологічного дослідження.
49. Вибірка в соціологічному дослідженні.
50. Основні методи збору соціологічної інформації та їх характеристика.
51. Аналіз даних і узагальнення результатів соціологічного дослідження та їх практичне впровадження.
52. Сутність та призначення соціального прогнозу.

4 МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ ТА ЕКЗАМЕНУ

Під час підготовки до заліку або екзамену (залежно від навчальної програми) слід користуватися конспектами лекцій, підручниками, методичною літературою, соціологічними словниками. Щоб краще підготуватися до контролю знань студентам необхідно ознайомитись з питаннями, які винесені до заліку або екзамену.

Академічні успіхи студентів визначаються за допомогою системи оцінювання за національною шкалою та шкалою ECTS.

Таблиця 4.1 - Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
66-74	D	задовільно	
60-65	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання рівня знань при складанні іспиту

Оцінка «відмінно». Студент має систематичні та глибокі знання навчального матеріалу, вміє без помилок виконувати практичні завдання, які передбачені програмою дисципліни, засвоїв основну й ознайомився з додатковою літературою, викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення, висновки, наводить практичні приклади у контексті тематичного теоретичного матеріалу.

Оцінка «добре». Студент повністю засвоїв навчальний матеріал, знає основну літературу. Вміє виконувати завдання, викладає матеріал у логічній послідовності, робить певні узагальнення та висновки, але не наводить практичних прикладів у контексті тематичного теоретичного матеріалу або допускає незначні помилки у формулюванні термінів, категорій.

Оцінка «задовільно». Студент засвоїв навчальний матеріал не у повному обсязі, дає не повну відповідь на поставлені теоретичні питання, допускає грубі помилки при розв'язуванні практичних завдань.

Оцінка «незадовільно». Студент не засвоїв навчального матеріалу, дає неправильні відповіді на поставлені теоретичні питання, не вміє навести приклади з життя.

4.1 Питання до заліку та екзамену

1. Об'єкт і предмет соціології.
2. Місце соціології в системі наук про суспільство, її зв'язок з іншими соціо-гуманітарними науками
3. Структура соціологічного знання.
4. Основні функції соціології.
5. Закони та категорії соціології.
6. Історичні передумови виникнення соціології.
7. Основні етапи розвитку соціологічного знання.
8. О. Конт - фундатор соціології.
9. Соціологічна теорія Г. Спенсера.
10. «Соціологізм» Е. Дюркгейма.
11. М. Вебер та його соціологічна теорія.
12. Соціологічні ідеї П. Сорокіна.
13. Основні концептуальні напрями сучасної західної соціології.
14. Розвиток соціальної думки та соціології в Україні.
15. Соціологічні погляди М. Драгоманова.
16. Соціологічні погляди М. Грушевського.
17. Проблеми теоретичної соціології М. Ковалевського.
18. Соціологічна проблематика у творчості Б. Кістяківського.
19. Політична соціологія В. Липинського.
20. Загальна соціологія М. Шаповала.
21. Сутність суспільства. Основні ознаки суспільства та його структурні елементи.
22. Типи суспільства.
23. Розвиток суспільства.
24. Соціальні інститути суспільства, їх види та функції.
25. Соціальна структура суспільства: основні види та елементи.
26. Соціальна стратифікація суспільства, її історичні типи.
27. Соціологічна концепція «середнього класу». Перспективи формування середнього класу в Україні.
28. Соціальна мобільність, її типи та характеристики.
29. Механізми і канали соціальної мобільності.
30. Поняття соціальної маргінальності.
31. Маргінальність в Україні.
32. Поняття соціального конфлікту, його функції та види.
33. Структура, причини, механізми соціального конфлікту.
34. Управління соціальними конфліктами.
35. Соціальні конфлікти у сучасному українському суспільстві.
36. Поняття особистості.
37. Соціальні статуси та ролі особистості.
38. Соціалізація особистості.

39. Соціальна девіація та соціальний контроль.
40. Сім'я як мала соціальна група та соціальний інститут.
41. Типи та функції сім'ї.
42. Сучасна сім'я. Тенденції розвитку сучасної сім'ї.
43. Поняття гендеру. Гендерні ролі та стереотипи.
44. Соціологія молоді: сутність, об'єкт, предмет, функції.
45. Молодь як соціально-демографічна група.
46. Етносоціологія: об'єкт, предмет, сутність.
47. Національно-етнічні відносини та процеси. Специфіка національного відродження України.
48. Соціологія масових комунікацій: об'єкт, предмет, сутність.
49. Соціологія управління: об'єкт, предмет, сутність.
50. Система соціального управління, його методи.
51. Економічна соціологія як наука: об'єкт, предмет, сутність.
52. Соціологія праці як наука: об'єкт, предмет, сутність.
53. Соціологія політики як наука: об'єкт, предмет, сутність.
54. Соціологія освіти як наука: об'єкт, предмет, сутність.
55. Освіта як соціальний інститут. Функції освіти в суспільстві.
56. Соціологія науки: об'єкт, предмет, сутність.
57. Наука як соціальний інститут. Соціальні функції науки.
58. Соціологія культури як наука: об'єкт, предмет, сутність.
59. Особливості національної культури у контексті відродження українського суспільства.
60. Соціологія релігії: об'єкт, предмет, сутність.
61. Релігія як соціальний інститут, її еволюційні та організаційні форми.
62. Конкретно-соціологічне дослідження: поняття, етапи, види, функції.
63. Програма соціологічного дослідження, її структура та функції.
64. Гіпотеза в конкретно-соціологічному дослідженні.
65. Генеральна та вибіркова сукупність в конкретно-соціологічному дослідженні.
66. Опитування та його різновиди в соціології.
67. Інтерв'ю в соціології.
68. Соціологічне спостереження як метод збору первинної соціальної інформації.
69. Аналіз документів: поняття, види, особливості застосування.
70. Метод соціального експерименту.
71. Обробка та аналіз соціальної інформації.
72. Прогнозування соціальних явищ та процесів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів: теорія і практика застосування / уклад. Н. Гайдук, І. Сенюта, О. Бік, Х. Терешко. - Львів: ПАІС, 2007. - 296 с.
2. Вебер М. Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
3. Герасимчук А. А., Шиян О. М. Соціологія. Курс лекцій. – К.: Європейський університет, 2000. - 86 с.
4. Гідденс Є. Соціологія. - К.: Основи, 1999. – 726 с.
5. Головатый Н. Ф. Социология молодежи. Курс лекций. - К.: МАУП. 1999. – 221 с.
6. Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологического исследования. – М.: Изд-во МГУ, 1988. - 232 с.
7. Дворецька Г. В. Соціологія. Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2002. - 472 с.
8. Дворецька Г. В. Соціологія праці. Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2001. - 241 с.
9. Димитрова Л. М. Соціологія управління та організацій: навч. посіб / Димитрова Л. М. - 3-є видання. - К.: ІВЦ «видавництво «Політехніка», «тов. Ліра-К», 2005. - 156 с.
10. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение. - М.: Канон, 1995. - 352 с.
11. Економічна соціологія. Навч. посіб. / В. М.Ворона, В. Є. Пилипенко, В. І.Тарасенко та ін. - К.: Ін-т соціології НАН України, 1997. - 237 с.
12. Жоль К. К. Соціологія: Навч. посіб. – К.: Либідь, 2005. - 440 с.
13. Заславская Т. И., Рывкина Р.В. Социология экономической жизни: Очерки теории. - Новосибирск: Наука, 1991. - 442 с.
14. Захарченко М. В., Погорілий О. І Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.). – К.: Либідь, 1993. - 336 с.
15. История социологии в Западной Европе и США. - М.: Наука, 1993. – 423 с.
16. Как провести социологическое исследование / Под ред. М. К. Горшкова и Ф. Э. Шереги. – М.: Политиздат, 1993. - 288 с.
17. Козер Л. А. Функции социального конфликта. - М.: Идея-Пресс, 2000. - 205 с.
18. Кондович В. Ю. Соціологія (схеми, таблиці, слайди): навч. посіб / В. Ю. Кондович. - Чернігів: ЧДТУ, 2012. - 395 с.
19. Кравченко А. И. Социология менеджмента: Учеб. пособ. – М.: ЮНИТИ, 1999. - 366 с.
20. Кузьменко Т. М. Соціологія. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 320 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu./library/ (у локальній мережі ЧДТУ).
21. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс: підручник. – К.: Каравела, 2004. - 256 с.

22. Лукашевич М. П. Соціологія економіки: підручник / Лукашевич М. П. - К.: Каравела, 2005. - 288с.
23. Лукашевич М. П. Соціологія праці. – М.: Либідь, 2004. - 440 с.
24. Матвеев С. А., Музыченко А. В. Экономическая социология: Учеб.пособ. для студентов высших учеб. завед. - Х.: Одиссей, 2006. - 184 с.
25. Мацковский М. С. Социология семьи. - М.: Наука, 1989. - 120 с.
26. Нагаєв В. М. Конфліктологія: курс лекцій (модульний варіант). - К.: Центр навч. літ., 2004. - 198 с.
27. Огаренко В. М., Малахова Ж. Д. Соціологія праці: Навч. посіб. - К.: Центр навч. літератури, 2005. - 304 с.
28. Павліченко П. П. Соціологія / Павліченко П. П., Литвиненко Д. А. - К.: Лібра, 2002. - 256 с.
29. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Навч.посіб. - 2-е вид., доп. - К.: Інститут соціології НАН України, 2007. - 320 с.
30. Паниотто В. И. Качество социологической информации: методы, оценки и процедура обеспечения. – К.: Наукова думка, 1990. - 207с.
31. Пачковський Ю. Ф. Соціологія і психологія. Навч. посіб. - К.: Каравела, 2012. - 760 с.
32. Піча В. М. Соціологія:загальний курс / В. М.Піча. - К.: Каравела, 2000. - 248 с.
33. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття: Навч. посіб. – К.: Либідь, 1996. - 219 с.
34. Рабочая книга социолога. - М.: Наука, 1983. - 477 с.
35. Радугин А. А., Радугин К. А. Социология: курс лекций, изд 2-е перераб., доп. – М.: Изд-во центр, 1996. – 208 с.
36. Ручка А. О., Танчер В. В. Курс історії теоретичної соціології. - К.: Наукова думка, 1995. - 224 с.
37. Система социологического знания. Учеб. пособ / Сост. Г. Щекин. – К.: МАУП, 2001. – 208 с.
38. Сірій Є. В. Соціологія / Сірій Є. В. - К.: Атіка, 2004. - 480 с.
39. Смелзер С. Социология. Пер. с англ. – М.: Феникс, 1994. - 688 с.
40. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. - 542 с.
41. Соціологія культури. Навч. посіб. / Ю. М. Семашко, В. М. Піча, О. Погорілий та ін. - К.: Каравела. Львів: «Магнолія плюс», «Новий світ-2000», 2004. - 277 с.
42. Соціологія / Заг. ред. В. П. Андрущенко, М. І. Горлача. – Харків-Київ: Єдинорог, 1998. - 624 с.
43. Соціологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. Городяненка. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002 - 560 с.
44. Соціологія. Навч. посіб. для вищих навчальних закладів / За ред. С. О. Макеєва. – К.: Знання, 2003. - 454 с.

45. Соціологія. Посібник для підготовки до іспитів / О. В. Пшеничнюк, О. В. Романовська. - К.: Вид. Паливода А. В., 2005. - 172 с.
46. Соціологія. Модульний курс : навч. посіб. / За ред. Н. М. Семке. - Х.: Торсінг плюс, 2009. - 352 с.
47. Соціологія. Підручник для соціогуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / Галушко Е. Ю., Ярошенко А. О., Степико В. П. та ін.; гол. ред. В. Б. Євтух. - К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. - 360 с.
48. Туленков М. В. Сучасні теорії менеджменту: Навч. посіб. - К.: Каравела, 2007. - 304 с.
49. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М., 1994. – 155 с.
50. Черниш Н. Соціологія: курс лекцій / Черниш Н. - Львів: вид -во «Кальварія», 2004. - 460 с.
51. Шаповал М. Ю. Загальна соціологія. - К.: МАУП, 1995. - 208 с.
52. Щепанський Я. Элементарные понятия социологии. - М.: Наука, 1987. - 248 с.
53. Юрій М. Ф. Соціологія. - К.: Дакор, 2005. - 552 с. - [Електронний ресурс] – режим доступу predator.stu. /library / (у локальній мережі ЧДТУ).
54. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования: описание, объяснение, понимание социальной реальности: учеб. пособ. / В. А. Ядов. 5-е изд. - М.: Изд-во «Омега-Л», 2011. - 567 с.

Методичні матеріали

1. Методичний комплекс для викладачів та студентів з дисципліни «Загальна соціологічна теорія» / Укл. В. П. Степико, В. В. Федас, І. П. Заїнчківська, Ю. В. Сюзсель. Гол. ред. В. Б. Євтух. - К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. - 94 с.
2. Практикум з соціології. Навч. посіб. / За ред. В. М. Пічі. - Львів: «Новий світ. – 2000», 2004. - 368 с.
3. Соціологія: Методичні вказівки з самостійної роботи студентів усіх напрямів підготовки / Укладач: Легецька Л. О. - Чернігів: ЧДТУ, 2009. - 105 с.
4. Соціологія. Плани семінарських занять і завдання для самостійної роботи студентів усіх напрямів підготовки / Укладач: Легецька Л. О. Чернігів: ЧДТУ. – 2013. – 63 с.

Допоміжна література

1. Краткий словарь по социологии / Под общ. ред. Д. М. Гвишиани, Н. И. Лапина; Сост. С. М. Коржева, Н. Ф. Наумова. – М.: Политиздат, 1989. - 479 с.
2. Короткий соціологічний словник. - К.: Український центр духовного розвитку, 1998. - 736

3. Calhoun C. Sociology. - New York: 1994 p. – 651 с.
4. Нестуля О. О. Соціологія: практикум. Модульний варіант: навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2009. – 272 с.
5. Satzewich V. The Ukrainian Diaspora (Global Diaspora). - London and New York: Routledge, 2002. - 276 p.
6. Соціологія: терміни, поняття персоналії. Навчальний словник-довідник / Укладачі: В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін. – К.: «Каравела», Львів: «Новий світ-2000», 2002. - 480 с.
7. Соціологія. Короткий енциклопедичний словник / Під ред. В. І. Воловича. - К.: Укр. центр духовної культури, 1998. - 736 с.

Інформаційні ресурси

1. [http// www. psylib. Kiev. ua](http://www.psylib.kiev.ua)
2. [http// www. socd. univ. Kiev. ua](http://www.socd.univ.kiev.ua)
3. [http// www ihtik. lib. ru](http://www.ihtik.lib.ru)
4. [www sociology Inu. ua / resursy. files Chernysh_ Soc - 04 pdf](http://www.sociology.inu.ua/resursy/files/Chernysh_Soc_04.pdf)
- 5 [http: // www. universum.org. ua](http://www.universum.org.ua). Україна виживання та проблеми вибору

ЗМІСТ

Передмова	3
1 Навчальна програма	5
2 Методичні рекомендації до самостійного вивчення дисципліни	10
3 Методичні поради щодо написання контрольних робіт	58
4 Методичні поради щодо підготовки до заліку та екзамену	60
4.1 Питання до заліку та екзамену	62
Рекомендована література	64